

18. Perjantaina 9 päivänä maaliskuuta 1990

kello 13

Päiväjärjestys	Siv.	Siv.
Ilmoituksia		
Vaaleja:		
1) Perustuslakivaliokunnan täydennysvaali	556	
Kolmas käsittely:		
2) Ehdotukset laiksi Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta ja eräksi muiksi tasavallan presidentin vaalitavan muuttamista ja eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskeviksi laeiksi	„	
Hallituksen esitys n:o 232/1988 vp. Lakialoitteet n:ot 1 ja 2/1987 vp. sekä 3 ja 23/1989 vp.		
Toivomusaloitteet n:ot 8 ja 11/1987 vp. sekä 13 ja 14/1988 vp.		
Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 10/1989 vp.		
Suuren valiokunnan mietintö n:o 6		
Esitellään:		
3) Hallituksen esitys n:o 21 laiksi vientitakuulain 2 §:n muuttamisesta ..	584	
4) Ed. Kohijoen ym. lakialoite n:o 15 laiksi rintamasotilaseläkelain 9 a §:n muuttamisesta	„	
5) Ed. Kohijoen ym. lakialoite n:o 16 laiksi rintamasotilaseläkelain 9 §:n muuttamisesta	587	
		6) Ed. Kohijoen ym. lakialoite n:o 17 laiksi rintamaveteraanien kuntoutuksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta
		587
		7) Valtioneuvoston päätös 22 päivältä helmikuuta 1990 selluloosasta suoritettavasta vientitalletuksesta annetun valtioneuvoston päätöksen kumoamisesta (VNP n:o 1)
		„
		Pöydällepanoa varten esitellään:
		8) Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 1 hallituksen esityksestä laiksi Suomen Hallitusmuodon 87 §:n muuttamisesta (HE n:o 9)
		„
		9) Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 1 Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan Pohjoismaiden neuvoston toiminnasta vuodelta 1989 antaman kertomuksen johdosta (K n:o 1)
		„
		10) Talousvaliokunnan mietintö n:o 2 hallituksen esityksestä laiksi lääkkeiden velvoitevarastointilain muuttamisesta (HE n:o 218/1989 vp.)
		„
		11) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 3 hallituksen esityksestä laiksi luopumiseläkelain muuttamisesta (HE n:o 253/1989 vp.)
		„
		12) Liikennevaliokunnan mietintö n:o 1 hallituksen esityksestä laiksi pysäköintivirhemaksusta annetun lain 7 §:n muuttamisesta (HE n:o 2)
		„
		Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies Hetemäki-Olander.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Ahde, Ahonen, Alaranta, Almgren, Hietala, Hokkanen, Jansson, Jouppila, Kanner, Kemppainen, Koistinen, Kärhä, Laitinen, Lapiolahti, Louekoski, Louvo, Mattila, Nieminen, Pesola, Pohjola, Puhakka, Rantanen, Sasi, Savela, Siuruainen, Skinnari, Stenius-Kaukonen, Taxell, Tennilä, Uitto, Wasz-Höckert ja Viljanen.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä sairauden vuoksi ed. Pesola, virka-tehtävien takia edustajat Jansson, Puhakka ja Taxell sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat Ahonen, Almgren, Hokkanen, Jouppila, Kemppainen, Lapiolahti, Mattila, Siuruainen, Wasz-Höckert ja Viljanen sekä tämän kuun 14 päivään yksityisasioiden takia ed. Tennilä.

Eduskunnan tietoon saatettu asetus

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että valtion virkojen täyttämisestä eräissä tapauksissa ja eräiden asetusten toimittamisesta eduskunnalle 24 päivänä loka-kuuta 1986 annetun lain 2 §:ssä säädetyssä tarkoituksessa on eduskunnalle, puhemiehelle osoitettuna, saapunut valtion virkamieslain nojalla 9 päivänä helmikuuta 1990 annettu

Asetus työvoima-asiain piiri- ja paikallis-hallinnon eräistä virkajärjestelyistä.

Tämä asetus on nyt saatettu eduskunnan tietoon jakamalla se edustajille.

Kirjalliset kysymykset

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnalle ovat, puhemiehelle osoitettuna, saapuneet vastaukset kir-

jallisiin kysymyksiin n:ot 680 ja 686, kumpikin vuoden 1989 valtiopäiviltä. Nämä kysymykset vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Perustuslakivaliokunnan täydennysvaali

Ensimmäinen varapuhemies: Päiväjärjestyksen 1) asiana on perustuslakivaliokunnan täydennysvaali.

Kun perustuslakivaliokunnan täydennysvaalia varten vaalisäännön 7 ja 19 §:n mukaisesti jätetyssä ehdokaslistassa, jonka puhemiehistö on tänään pitämässään kokouksessa tarkastanut ja hyväksynyt, on valiokunnan varajäseneksi ehdotettu valittavaksi yhtä monta kuin vaalissa on valittavia, totean vaalisäännön 10 §:n nojalla, että vaali ovat yksimielinen ja että valituksi on tullut ehdokaslistan mukaisesti perustuslakivaliokuntaan varajäseneksi ed. Kalima.

Asia on loppuun käsitelty.

2) Ehdotukset laiksi Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta ja eräksi muiksi tasavallan presidentin vaalitavan muuttamista ja eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskeviksi laeiksi

Kolmas käsittely, ainoa käsittely

Hallituksen esitys n:o 232/1988 vp.

Lakialoitteet n:ot 1 ja 2/1987 vp. sekä 3 ja 23/1989 vp.

Toivomusaloitteet n:ot 8 ja 11/1987 vp. sekä 13 ja 14/1988 vp.

Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 10/1989 vp.

Suuren valiokunnan mietintö n:o 6

Ensimmäinen varapuhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen kuluessa on esitettävä kaikki asiassa tehtävät ehdotukset. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksista, joista toisessa käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä, ja

lopuksi ainoassa käsittelyssä toivomusaloitteista.

Toisessa käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvät kolme lakiehdotusta muodostavat yhden kokonaisuuden siten, että toisen ja kolmannen lakiehdotuksen kohdalla tehtävä päätös riippuu ensimmäisen lakiehdotuksen kohdalla tehdystä päätöksestä ja että ensimmäisestä ja toisesta lakiehdotuksesta on päätettävä perustuslain säätämisjärjestyksessä.

Ensimmäinen lakiehdotus voidaan nyt, jollei muuta ehdotusta tehdä, äänen enemmistöllä hyväksyä jätettäväksi lepäämään ensimmäisiin vaalien jäljellä pidettäviin varsinaisiin valtiopäiviin taikka hylätä. Jos ensimmäinen lakiehdotus hyväksytään jätettäväksi lepäämään yli vaalien, katsotaan lakiehdotusten keskinäisen sidonnaisuuden vuoksi samalla tehdyksi vastaava päätös toisessa käsittelyssä hyväksytyjen toisen ja kolmannen lakiehdotuksen osalta. Jos ensimmäinen lakiehdotus hylätään, katsotaan myös toinen ja kolmas lakiehdotus hylätyiksi.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelu:

Ed. Pokka: Arvoisa rouva puhemies! Ehkäpä nyt on paikallaan puhua siitä, mitä nykyinen eduskunta on jättämässä uudelle eduskunnalle perinnöksi valtiosääntöuudistuksesta. Aina täällä salissa ei oikein tunnu siltä, että me olemme tekemässä sellaista uudistusta, joka on ilmeisesti kaikkien aikojen merkittävin perustuslakimuutos, joka koko meidän perustuslakimme historian aikana on tehty. Tarkoiton tällä siirtymistä siihen, että presidentti valitaan suoralla kansanvaalilla. Näin suurta muutosta ei valtiosääntöön ole aikaisemmin voitu tehdä. Perinnöksi tähän uudelle eduskunnalle jättää sen, että seuraavassa eduskunnassa on oltava 2/3:n enemmistö, jotta uudistuksesta myös tulee totta. Lienee myös lupa olettaa, että tämän uudistuksen taakse on saatava enemmän väkeä kuin nyt toisessa käsittelyssä lakiehdotuksen sisällön hyväksyneet hallituspuolueet ovat, joten sinne on myös saatava keskustan tuki.

Mitä siis valtiosääntöuudistuksesta jää käteen? Keskustelua täällä on käyty hyvin

paljon, ja käsittääkseni keskustelua on käyty myös ihan oikeista asioista, eduskunnan asemasta. Päälimmäisiksi keskustelunaiheiksi ovat nousseet eduskunnan aseman vahvistaminen ja toisaalta suhtautuminen valtiosääntöuudistukseen vaalien jälkeen. Kansanedustajathan ovat yli puoluerajojen tahtoneet vahvistaa eduskunnan asemaa huomattavasti enemmän, kuin valtiosääntöuudistuksessa on nyt päädytty, ja nimenomaan on tahdottu, että eduskunnan tosiasiallista valtaa olisi laajennettu.

Meillä on tällä hetkelläkin menossa hyvin monta valtiosääntöä koskevaa uudistustyötä. Laaja-alainen komitea on pohtimassa kansalaisten perusoikeuksien uudistamista toisaalla, ja meidän keskustalaisten mielestä onkin tarpeen, että eduskunnan tosiasiallista asemaa maan ylimpänä valtioelimenä perustuslakimuutoksella nopeasti vahvistetaan. Kansanedustajat ovat sitä valtiosääntöuudistuksen keskustelun aikana erittäin voimakkaasti toivoneet.

Aikaisemminhan tässä talossa ja yleensä suomalaisilla laajastikin oli sellainen kanta, ettei perustuslakia pidä muuttaa, kun se on ollut niin kauan voimassa, ja jos sitä ylipäänsä muutetaankin, muutokset täytyy tehdä hyvin varovaisesti. Nyt täytyy sanoa, että 1980-luvulla oikeastaan muuttumattoman perustuslain malli on jo murtunut. Sitä on muutettu jo usean kerran, ja siihen tulee muutoksia lisää, kun nämä valtiosääntöuudistukset kirjataan vahvistetuiksi. Tämän vuoksi on johdonmukaista edellyttää, että myös eduskunnan asemaa valtiosääntömuutoksilla vahvistetaan. Siksi ehdotan, että eduskunta hyväksyisi seuraavan sisältöisen perustelulausuman:

”Hyväksyessään lakiehdotukset lepäämään yli vaalien eduskunta edellyttää, että hallitus jatkaa valtiosääntöuudistuksen valmistelua selvittämällä, miten eduskunnan asemaa ylimpänä valtioelimenä voitaisiin tosiasiallisesti vahvistaa muun muassa siten, että eduskunta valitsisi pääministerin.”

Tämä seikka, että eduskunta saa äänestää pääministeristä, on mielestämme nykyaikaisen kansanvallan yksi perusedellytys, ja on erittäin valitettavaa, että tähän uudistukseen ei vielä päästy. Toivon ja toivomme, että tälle ponnelle löytyisi laajaa kannatusta eduskunnassa, kun äänestämme tästä kolmannesta käsittelyssä.

Toinen valtiosääntökeskustelua erittäin voimakkaasti hallinnut piirre on, että suora kansanvaali on saanut erittäin laajan kannatuksen tässä salissa. Todettakoon vielä tässäkin, että kyllähän perustuslakivaliokunta vuoden kestäneen työskentelynsä aikana aika paljonkin selvitteli suoran kansanvaalin erilaisia malleja. Me puhuimme niistä ja keskustelutimme niillä asiantuntijoita, ja oikeastaan kaikki esillä olleet mallit saivat erittäin ankaraa arvostelua, myös hallituksen esittämä malli. Lopulta päädyimme, myös me keskustalaiset, hallituksen malliin, josta nyt on sitten tulossa laki. Se oli kuitenkin kaikista esillä olleista malleista pisimmälle valmisteltu, ja siitä seikasta, miten suora vaali tulee toimimaan käytännössä, tuskin meistä kukaan tohtii oikein hirveän syvällä rintaäänellä vielä mitään kovin varmaa viimeistä sanaa sanoa, ennen kuin malli on käytännössä todella koeteltu.

Kun uuden eduskunnan jäsenet joutuvat ottamaan kantaa valtiosääntöuudistukseen, jokaisella eduskuntaan pyrkivällä kansanedustajaehdokkaalla, on hän sitten mies tai nainen ja onpa hän mistä puolueesta tahansa tai ehkä kokonaan puoluekentän ulkopuolelta, myös edellytetään olevan oma henkilökohtainen kanta, kun kysytään ehkä, millä kannalla hän tulee olemaan valtiosääntöuudistuksessa.

Siitä en tohdi kovin varmaan sanoa, kuinka paljon asia ihmisiä kiinnostaa, keskustellaanhan tässä kovin pitkälle juridisista ja aika vaikeistakin kysymyksistä. Voi olla, että monet täälläkin salissa esillä olleet asiat ovat ehkä enemmän akateemisen keskustelun arvoisia eivätkä ehkä niin käytännössä koeteltuja. Mutta sen olen itsekkin huomannut, että suorasta vaalista aika paljon ihmiset puhuvat.

Sen vuoksi rohkenen sen verran puhua uudenkin eduskunnan kannalta, että silloin on valittavana käytännössä ja asiallisesti joko nykyinen järjestelmä valitsijamiehineen tai nyt sisältönsä saanut suora vaali ja näiden välillä on valittava. Ne, jotka vastustavat suoraa vaalia, ovat käytännössä nykyjärjestelmän kannalla.

Valtiosääntöuudistus on luonnollisesti kokonaisuus, niinhän täällä on monta kertaa puhuttu. Me keskustalaiset emme saaneet toivomiamme muutoksia valtaoikeuksissa tässä eduskunnassa hyväksytyiksi, ja me tie-

tysti joudumme arvioimaan kokonaisuutta. Me haluamme kuulla tästä kokonaisuudesta kansan mielipiteen, ja siihen liittyvät sekä valtaoikeudet että presidentin vaalitapa. Me emme ole sitoneet, niin kuin täällä on monta kertaa todettu, tulevan eduskunnan käsiä tai tulevan eduskuntaryhmämme käsiä, emme puolesta emmekä vastaan.

Nykyinen keskustan eduskuntaryhmä kannattaa valtiosääntöuudistusta, suoraa vaalia, suurella enemmistöllä. Tällä kannanotolla on luonnollisesti merkitystä, ei ainoastaan puolueen vaan meidän kaikkien yksityisten kansanedustajien kannalta, jotka olemme päättöstä nyt täällä tekemässä. Tulemme tässä kolmannessa käsittelyssä äänestämään suoran vaalin puolesta.

Itse ainakin ajattelen, että silloin, kun on kysymys näin suurista ja periaatteellisista kysymyksistä, ei siinä ainakaan voi kelkaansa kääntää muutamassa kuukaudessa. Jos on, arvoisa rouva puhemies, suoran vaalin kannalla, kyllä sitä sitten myös on.

Ed. Kuuskoski-Vikatmaa: Arvoisa puhemies! Eduskunta on lyönyt lukkoon toisessa käsittelyssä valtiosääntöuudistuksen sisällön, jonka keskeistä sisältöä ovat presidentin vaalitavan muutos ja toimikausien rajaaminen kahteen.

Kuten jo aikaisempien käsittelyjen yhteydessä on tuotu esiin, ovat valtiosääntöasiantuntijat olleet kovin varauksellisia vaalitapa-uudistuksen suhteen. Yhdyn heidän kritiikkiinsä siinä, että tämän uudistuksen valmistelu olisi voinut olla perusteellisempaa. Tärkeintä on kuitenkin, että nyt siirrytään suoraan kansanvaaliin. Se on selkeä periaatteellinen linjanveto, johon ei välttämättä päädytä valtiosääntöoikeudellisin perustein. Jos yhteiskunnallisia uudistuksia olisi aina yritetty tehdä pelkästään juridisin perustein, luulenpa, että moni uudistus olisi jäänyt toteutumatta. Juridiikka lienee olemukseltaan hyvin konservatiivista.

Tässä uudistuksessa on kysymys siitä, kuinka suoraan kansalaiset voivat vaikuttaa yhteiskunnalliseen vallankäyttöön, ja myös siitä, kuinka paljon kansalaisiin luotetaan. Olen kuullut epäilyjä, että suoralla kansanvaalilla Suomi voi saada millaisen presidentin tahansa. Tämä näkemys selvästi aliarvioi kansalaisten kykyä ja vastuuntuntoa. Luultavasti samanlaisia perusteluja on käytetty

myös silloin, kun on siirrytty sääty-yhteiskunnasta yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden pohjalle rakentuvaan kansanvaltaan. Minusta se on ollut hyvä ratkaisu, vaikka joku tietysti saattaa väittää, että tällamoista poliittikkaa siitä sitten tulee.

Uuden vaalitavan vastustajat ovat täällä useaan otteeseen todenneet, että kaksivaiheiseen kansanvaaliin kytketään helposti puolueiden kaupantekoa ja presidentinvaaliin sinänsä kuulumattomia asioita kuten esimerkiksi hallitusratkaisua. Voi tietysti olla näin, sillä tietyntyylinen keskustelu erilaisten ryhmitymien kesken kuuluu kansanvaltaan. Erityisen voimakkaasti on kuitenkin syytä alleviivata, että uudessa vaalitavassa puolueilla ei ole mahdollisuuksia sitoa äänestäjien käsiä. Erilaiset keskustelut tulevat, jos ja kun tiedonvälitys toimii, kansalaisten arvioitaviksi, ja ne varmasti myös vaikuttavat kansalaisten kannanottoihin ja ratkaisuihin. Tämä on mielestäni tärkeä näkökohta, jota ei sovi unohtaa. Jos näitä keskusteluja sitten kutsutaan tai ne koetaan peliksi, niin siihenkin kansalaisilla on mahdollisuus ottaa kantaa.

Uudistuksen hyvä puoli on myös presidentin toimikausien rajaaminen kahteen kuusi-vuotiskauteen. Tämä takaa kansanvallan elävyyden ja estää epäterveiden valtakeskittymien syntymisen. Tämä on hyväksi havaittu ulkomaillaakin. Näistä kokemuksista meidän on hyvä ottaa oppia. Niin kuin toisen käsittelyn yhteydessä jo todettiin, 12 vuottakin on kansainvälisesti vertaillen pitkä aika.

Toivon, että suora kansanvaali antaa pirstisruiskeen aktiiviseen kansanvaltaan, ja uskon, että näin myös tapahtuu. Suorien yhteyksien ja vaikutusmahdollisuuksien rakentaminen on välttämätöntä, jotta suomalainen demokratia säilyttää elinvoimansa ja kehittyä.

Tässä kolmannessa käsittelyssä eduskunta päättää, hyväksyykö se uudistuksen vai ei. Tämä eduskunta, eduskuntaryhmät tai puolueet eivät voi minun mielestäni sitoa seuraavan eduskunnan käsiä. Tämä on täysin selvä asia, tai ainakin sen pitäisi olla täysin selvä asia. Sen sijaan niiden edustajien, jotka tässä eduskunnassa tukevat uudistusta, tulee tietysti mahdollisen uudelleenvalintansa jälkeen olla samalla kannalla, tai sitten politiikassa ei ole mitään uskottavuutta. Jos olen itse seuraavassa eduskunnassa, tuen tietysti tätä uudistusta.

Jos arvioidaan tämän uudistuspaketin tulevaisuutta, sillä on kaksi mahdollisuutta: joko se hyväksytään seuraavassa eduskunnassa ja sen mukaan aletaan elellä tai sitten se hylätään ja uudistuksen valmistelu aloitetaan alusta. Nämä vaihtoehdot ovat nähdäkseni myös kansalaisten valittavina seuraavissa eduskuntavaaleissa. On kuolleena syntynyt ajatus, että nyt on periaatteessa hyväksytty suoraan kansanvaaliin siirtyminen, mutta sen yksityiskohtainen sisältö tulisi vielä keskusteltavaksi ja mahdollisesti muutettavaksi seuraavassa eduskunnassa. Tällainen ajattelutapa hämärtää tilannetta ja herättää kysymyksiä, mitä oikein tavoitellaan ja mihin oikein pyritään. Niin kuin alussa jo totesin, keskeisin linjanveto on, onko meillä suora kansanvaali vai valitsijamiesjärjestelmään perustuva vaalitapa.

Arvoisa puhemies! Tämän valtiosääntöpaketin yhteydessä ei valitettavasti pystytty merkittävästi rajoittamaan presidentin valta-asemaa ja toisaalta merkittävästi vahvistamaan eduskunnan asemaa. Presidentin ulkopoliittiseen vallankäyttöön ei uudistuksessa puututa lainkaan. En kannata niitä huimaapäitä, jotka haluavat tehdä presidentistä pelkän seremoniamestarin, mutta pidän välttämättömänä, että eduskunnan ja hallituksen roolia ulkopoliitiikan hoidossa vahvistetaan. Esimerkiksi Euroopan taloudelliseen yhdenytymiseen ja Euroopan muuttumiseen liittyvä kehitys on osoittanut, että ulko- ja sisäpolitiikka kietoutuvat entistä enemmän toisiinsa. Kansainvälinen yhteistyö korostuu ja vaatii eduskunnan ja hallituksen ulkopoliittisen vallan lisäämistä.

Paasikiven ja Kekkonen perillisten Suomesakaa kansainvälisiä asioita ei enää ymmärretä ja koeta vain poliittisten johtajien ja ammatti-ihmisten asioiksi. Ne kiinnostavat myös tavallisia kansalaisia. Ihmiset haluavat entistä enemmän keskustella. He haluavat tietoa. He haluavat myös vaikuttaa ulkopoliittisiin ratkaisuihin.

On selvää, että eduskunnan jokaisessa istunnossa ei voi olla jokin perustuslakia koskeva muutos esillä. Perustuslakien uudistaminen olisi parasta tehdä aina melko suurissa kokonaisuuksissa, jotta selkeä näkemys vallankäytön rakenteista ja suhteista säilyisi. Näen kuitenkin välttämättömäksi, että valtiosäännön uudistamista mm. edellä mainittujen presidentin valtaoikeuksien osalta jat-

ketaan. Tavoitteena tulee muutoinkin olla eduskunnan aseman vahvistaminen. Vaikka uudistusten tulee olla hyvin valmisteltuja, niiden ei silti tarvitse olla mitään ikuisuus-kysymyksiä.

Arvoisa puhemies! Kannatan myös ed. Pokan tekemää perustelulausumaehdotusta.

Ed. Helle: Arvoisa puhemies! Meille kansandemokraateille tämän valtiosääntöuudistuksen käsittelyn aikana on ollut hyvin keskeistä se, pystymmekö lisäämään eduskunnan valtaa siitä, mikä se nyt on. Tämä toisaalta merkitsee sitä, että mm. presidentin valtaa oleellisesti vähennettäisiin. Meillähän on hyvin presidenttivaltainen järjestelmä, ja esimerkiksi ulkopoliittisessa päätöksenteossa ei voida puhua parlamentaarisesta systeemisestä, vaan se on hyvin lähellä jopa yksinvaltaista järjestelmää. Näihin meidän kansandemokraattien näkemyksiin nähden hallituksen esitys, valiokunnan kannanotot ja se, mitä mieltä tässäkin salissa enemmistö näyttää olevan, on riittämätöntä.

Vaalitapaa, joka on yksi osa uudistusesitystä, olemme arvioineet lähinnä valtanäkökulmasta, ja siitä lähtien vaalitapakeskustelu on tavallaan toisarvoinen. Ensisijaista mielestämme on se, miten valtasuhteet järjestetään. Tehdäänkö niissä jotain muutoksia vai eikö tehdä, ja ovatko nytkin esitetyt muutokset vain lähinnä kosmeettisia, vai sisältyykö niihin todellisia valtamuutoksia? Suoraa vaalitapaa vastaan voidaan esittää ja on esitetty perustellusti monia, monia huomautuksia. Näin on käynyt asiantuntijoiden lausunnoissa, ja näin on kuultu myös tässä salissa.

Eräs seikka, johon kiinnitetty huomiota, on se, että esitetty vaalitapa kaksinapaistaa poliittista järjestelmäämme. Onko se todella tavoittelemisen arvoista, ja haluammeko me sitä todellisuudessa? Minusta tuntuu, että tämä ei ole eduskunnan enemmistön tahto, mutta tällä muutoksella kuitenkin viedään kehitystä siihen suuntaan.

Palaan vielä siihen, että painotamme kovasti presidentin valtaoikeuksien riisumistarvetta. Me haluamme, että maamme siirtyy lähemmäksi tasavaltaista hallintomuotoa nykyisestä. On sängen valitettavaa, että monilla puolueilla näyttää olevan kuitenkin halu pitää Suomi erittäin presidenttikeskeisenä, ja syy siihen näyttää olevan vain se, että aja-

tellaan ns. oman ehdokkaan mahdollisuuksia tuohon tehtävään.

Itse olen tässä salissa muutaman kerran arvostellut tätä muutosta nimenomaan siltä osin, että tässä ei ole haluttu puuttua mm. ulkopoliittiseen päätöksentekoon. Nythän ulkopoliittiset linjanvetopäätökset ovat hyvin pitkälti sekä käytännössä että teoriassa yhden ihmisen, presidentin, päätöksen takana. Eduskunnan rooli niissä asioissa on pitkälti jälkikäteen. Me vain joko hyväksymme tai hylkäämme tehdyt sopimukset. Käytännössä tähän tilanne on tietysti se, että ne on pakko hyväksyä, jolloin ei voida puhua, että eduskunta on sinällään päässyt vaikuttamaan näihin asioihin, niin kuin kansanvallassa tulisi tapahtua.

Kun nyt mm. käydään ns. Ees-neuvotteluja, Eftan ja EY:n suhteiden järjestämiskeskusteluja, tämä ongelma kärjistyy. Tilannehan on se, että vaikka me olemme tässä salissa pariin otteeseen hyvinkin laajasti keskustelleet Euroopan taloudellisen yhdentymisen kysymyksistä, niin tosiasiaissa eduskunta ei ole voinut tehdä linjausta siitä, miten näitä asioita haluamme viedä eteenpäin. On aivan selvää, että tässä tulee tietynlainen umpikuja eteen, kun otamme vielä huomioon sen, että käytännössä kyseisissä neuvotteluissa linjataan hyvin pitkälti myös Suomen sisäpolitiikka. Niillä sopimuksilla tullaan vaikuttamaan koulutuspolitiikkaan, sosiaalipolitiikkaan, ympäristöpolitiikkaan jne. Ymmärtääkseni ja meidän kansandemokraattien ymmärryksen mukaan näistä asioista tulisi juuri eduskunnan voida sanoa selvästi kantansa, mutta näin nykyisellään ei tapahdu.

Emme ole siis tässä mielessä lainkaan tyytyväisiä tähän uudistukseen ja muutokseen. Tämä on suhteellisen pieni askel siihen suuntaan, mihin tahdomme. Toisaalta keskustelun kuluessa on hyvin arvovaltaiseltakin taholta tuotu esiin se näkemys, että valtiosääntö valtasuhteiden osalta edellyttää jatkuvaa kehittämistä. Tarvitaan uusia esityksiä. Viittaan mm. siihen, mitä presidentti Mauno Koivisto tässä salissa valtiopäivien avajaisissa sanoi. Hän totesi mm.: "Hallitus on valmis ennakkoluulottomasti harkitsemaan toimenpiteitä eduskunnan aseman ja vaikutusmahdollisuuksien kehittämiseksi."

Olen todella myös ymmärtänyt niin, että nykyinen tasavallan presidentti on ollut hy-

vin johdonmukainen omien valtaoikeuksien-
sa vähentämisen suhteen ja että hänellä on
todellista halua siirtää niitä eduskuntaan ja
kohottaa eduskunnan mahdollisuuksia vai-
kuttaa asioihin, lisätä eduskunnan päätösval-
taa. Minusta presidentin sanoma tässä mie-
lessä on hyvin merkityksellinen, ja meidän
tällä eduskunnassa tulisi myös edellyttää
hallitukselta tämäntapaisia ehdotuksia, lisä-
kehittäjiä asioiden suhteen.

Meillähän on täällä esillä myös eräs pieni
muutos, joka on perustuslakivaliokunnassa
valtiosäännön osalta, jossa puututaan presi-
dentin valtaoikeuksiin lähinnä keskusvirasto-
jen johdon nimittämisenä. Edellinen oikeus-
ministeri on todennut, että siinä jonkin ver-
ran vähennetään presidentin nimittämien
henkilöitten määrää. Mutta minä kyllä aset-
taisin kyseenalaiseksi sen, miksi yleensä kes-
kusvirastojen päälliköiden ja monien mui-
denkin virkamiesten tulisi olla presidentin
nimittämiä. Miksi he eivät voi olla valtioneu-
voston, hallituksen, nimittämiä? Eikö tässä
asiassa voisi ottaa pitempää askelta kansan-
valtaisempaan suuntaan?

Arvoisa puhemies! Edellä sanottuun perus-
tuen ja nimenomaan vedotakseni presidentin
sanomaan ehdotan, että perusteluihin hyväk-
syttäisiin seuraava lausuma:

”Hyväksyessään lakiehdotukset lepää-
mään yli vaalien eduskunta edellyttää, että
hallitus jatkaa valtiosääntöuudistuksen val-
mistelua eduskunnan, tasavallan presidentin
ja valtioneuvoston valtaoikeuksien tasapai-
nottamiseksi ja siten eduskunnan aseman
vahvistamiseksi.”

Olen ymmärtänyt, että tässä salissa näistä
asioista sinänsä on hyvin suuri yksimielisyys,
ja toivoisin, että se voitaisiin myös hyvin
suurella yksimielisyydellä sanoa julki ja vel-
voittaa myös hallitus tekemään tämäntapai-
sia esityksiä.

Ed. Alho: Arvoisa puhemies! Reilu vuosi
sitten aloitin puheenvuoroni tasavallan pre-
sidentin vaalitavan uudistamisesta lainaamal-
la K. J. Ståhlbergin vuoden 1917 komitean
perusteluita suoralle vaalille: ”Komitean mie-
lestä on ollut presidentin asemalle ja arvo-
vallalle olennaisesti tärkeää, että kansa välit-
tömästi valitsee presidentin, koska semmoi-
sella vaalitavalla kansan tahto tulee ilmi
varmemmin kuin valitsijamiesten toimitta-
massa vaalissa.”

Suorassa vaalissa äänestäjä tietää, kenelle
hän äänensä antaa ja että vaalitulos, niin
kuin K. J. Ståhlbergin komitean mietinnössä
sanotaan, on sen tähden vähemmässä mää-
rin puoluejohdon ja muiden syrjävaikutti-
mien alaisena kuin käytettäessä välillisiä
vaaleja, jotka helposti voivat antaa toisen
lopputuloksen kuin kansan enemmistö olisi
toivonut.

Sittemmin tasavallan presidentin vaalita-
voista on ollut hyvin erilaisia näkemyksiä,
niin kuin presidentin vaalitavan uudistami-
sesta käyty eduskuntakeskustelukin osoittaa.
Viimeisimmät parlamentaaristen komiteoi-
den ehdotukset ovat Hallbergin johdolla
toimineesta komiteasta. Hallbergin komitea
ei rohjennut esittää vielä suoraa kaksivaiheis-
ta kansanvaalia. Komitea piti kyllä sitä
selväpiirteisimpänä mallina, mutta arveli sen
poikkeavan liian paljon tähänastisesta valtio-
säännön käytännöstä. Komitea viittasi tuos-
sa yhteydessä puolueiden asemaan, mahdol-
liseen poliittisen kentän polarisoitumiseen ja
presidentin aseman muuttumiseen puoluei-
den ulkopuolella olevana valtioelimenä.

Nämä hyvinkin monien erilaisten komi-
teoiden perustelut riittävät osoittamaan sen,
ettei yksiselitteistä näkemystä presidentin
vaalitavasta ole syntynyt komiteoissa tai
asiantuntijalausunnoista. Sen vuoksi edus-
kunnan on voitava luottaa itse itseensä, ja
nyt eduskunnan perustuslakivaliokunta ja
eduskunta toisessa käsittelyssä ovat pykälä-
kohtaisesti lyöneet lukkoon tulevan vaalita-
van, joka on suora vaalitapa.

Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä pa-
neutua muutamaan suomalaisen erityispiir-
teeseen, jotka ovat vaikuttamassa presidentin
vaalitapaa arvioitaessa. Kysymys on suoma-
laisesta poliittisesta järjestelmästä ja poliittis-
ten puolueiden asemasta siinä.

Suomalaisessa poliittisessa järjestelmässä
on useita melko tasavahvoja poliittisia ryh-
mittymiä. Kun presidenttiehdokkaat tulevat
asetetuiksi erilaisista poliittisista viiteryhmis-
tä, on todennäköistä, että ehdokkaiden saa-
mat äänimäärät eivät olennaisesti poikkea
puolueiden saamasta yleisestä kannatuksesta.
Tämänhän osoitti viimeisin televisiouutisten
toimittama mielipidemittaus, jonka uutuus
oli lähinnä siinä, että keskustapuolueen eh-
dokkaan Väyrysen kannatus oli pienempi
kuin puolueen viimeisimmät mielipidemit-
tausten mukaiset kannatukset.

Vaalitapaa ei voi mestaroida liian monimutkaiseksi eikä ainakaan henkilöille sopivaksi. Eräissä käsittelyvaiheissa ed. Soininvaara puhui hyväksymismenettelyvaalin puolesta. Sen ongelma onkin juuri sen monimutkaisuus ja se, että vaalin lopputuloksen voisi parhaiten ennustaa juuri tilastotieteilijä, jollainen ed. Soininvaara onkin.

Tyhjää äänestäneiden merkityksestä on keskusteltu toisen kierroksen tuloksen kohdalla. Joidenkin edustajien mielestä olisi tarpeellista, että tyhjät äänet merkitsisivät vaalin lopputuloksissa. Sinänsä näkemys on aika absurdi, koska presidentiksi ei kuitenkaan voitaisi valita tyhjää, vaan on valittava jompikumpi toisella kierroksella mukana olleista.

Perustuslakivaliokunta onkin siis pitänyt kiinni selkeästä ja äänestäjän kannalta yksinkertaisesta vaalitivasta, ja tuon käsityksen on nyt myös eduskunta hyväksynyt. Tulevat eduskuntavaalit ovatkin, kun laki tänään tai tulevina päivinä jää lepäämään, aivan kuten valiokunnan puheenjohtaja Ben Zyskowitz on sanonut, vaalitapavaalit. Äänestäjillä on oikeus tietää, mitä mieltä kansanedustajaehdokkaat ja heidän edustamansa puolueet ovat vaalitapauudistuksesta. Tämän tiedon julkistamisella ei ole mitään tekemistä ryhmäkurin tai kansanedustajien käsien sitomisen kanssa. Kyse on avoimuudesta ja reilusta pelistä. Sitä ei nyt saisi mikään poliittinen taktikointi hämärtää.

Vaalitapa muuttaa myös poliittista järjestelmää. Puoluepolitiikasta saattaa tulla väistämättä presidenttivetoista. Tämä saattaa myös johtaa sitä kautta siihen, että presidentin sisäpoliittisen aseman merkitys vahvistuu. Nykyinen käytäntö tasavallan presidentti Koiviston aikana on ollut päinvastainen. Hän on pitänyt sisäpolitiikan suhteen matalaa profiilia ja jättänyt parlamentille sijaa.

Pitäisikö mahdollisen puoluepolitiikan presidenttivetoisuuden johtaa uudelleenarvioihin ja keskusteluun poliittisissa puolueissa? Mielestäni pitäisi. Olisi myös kohtuullista, että keskeisten valtioelinten tasapainon vuoksi eduskunnan asemaa pitäisi vastaisuudessa ryhtyä voimakkaasti vahvistamaan, ja sen vuoksi sellaiset näkemykset, jotka ed. Helle toi puheenvuorossaan esille, ovat hyvinkin kannatettavia.

Eduskunnan asemaahan on nyt vahvistettu hienoisesti presidentin valtaoikeuksien tarkistuksilla ja hallituksen ohjelman tiedonan-

tomenettelyllä, mutta sitä voitaisiin vahvistaa myös monin muin keinoin, joihin myös perustuslakivaliokunta on mietinnössään kiinnittänyt huomiota. Eräs keskeisimpiä kysymyksiä, jossa punnittiin eduskunnan aseman vahvistamista, oli juuri eduskunnan hajottamisoikeus, joka päättyi tässä suhteessa eduskunnan tappioon.

SDP:n puheenjohtaja Pertti Paasio on puhunut eilen puolueiden asemasta ja perinteisestä liberaalisesta puoluekäsityksestä ja sosiaalidemokraattisesta puoluekäsityksestä. Näkemysten kannalta onkin aika olennaista miettiä sitä, tuleeko poliittisista puolueista todellakin presidenttivetoisia puolueita. Ellei samanaikaisesti eduskunnan asemaa vahvisteta, voikin käydä niin, että liberaalinen porvarillinen puoluekäsitys pääsee vallalle. Tästäkin syystä eduskunnan aseman vahvistaminen tulevissa valtiosäännön tarkistamisesityksissä on ehdottoman tärkeää.

Myös eduskuntaryhmien asemaa sietää vielä pohtia. Poliittisen järjestelmän pitää elää yhteiskunnallisten muutosten mukana. Nämä muutokset ovat useimmiten merkinneet vaatimusta avoimuudesta ja selkeyttä vastuun ja vallankäytön suhteisiin. Näistäkin syistä mielestäni on erittäin painavia perusteita sille, että eduskuntaryhmien asemaa vahvistetaan kussakin eduskuntaryhmässä omien sääntöjen kautta. Olennaisia ovat ministerinimitykset tietysti hallituksen ja eduskunnan välisen luottamuksen näkökulmasta, mutta myös muut tärkeät poliittiset linjanvedot.

Eri eduskuntaryhmien käytännöt ovat hyvin erilaisia. Joissakin eduskuntaryhmä toteaa tilanteen eikä määritä kantaa. Eduskuntaryhmien aseman vahvistamisen kannalta eduskuntaryhmän kannan määrittelyn vahvistaminen olisi tarpeellista. Näiden muutosten pitäisi myös heijastua puolueiden säännöissä, ja jos näin meneteltäisiin sekä kirjaimen että hengen mukaisesti, muutokset johtaisi — totta kai — eduskunnan aseman ja kansanedustajuuden vahvistumiseen. Kansanedustajuus on valtiosäännön näkökulmasta tärkeä, tavoiteltava ja vastuullinen tehtävä. Hallitusmuodon 2 § sanoo: "Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta." Onneton paradoksi on, että vain Espanjan parlamentti Suomen ohella on kansalaisten mielestä uskottavuuskriisissä.

Ongelmallisinta presidenttivetöisuus poliittisessa järjestelmässä saattaa olla puolueiden kannalta, ja se saattaa heijastaa, niin kuin aiemmin arvelin, puoluekäsitykseenkin. Tässä yhteydessä ei ole mahdollista pohtia syvemmin henkilöitymisen ja väistämättä pitkäaikaisen poliittisen uran välttämättömyyttä ehdokasasettelussa puolueiden sisällä tai sitä, miten poliittisten puolueiden täytyy muuttaa ja avata rekrytointikanaviansa, jotta niistä tulee isompia ja merkittävämpiä kuin ne tällä hetkellä ovat. Myönteinen kehitys voi tietenkin olla se, että kun kansa pääsee nyt valitsemaan presidentin suoraan, tästä seuraa myös se, että puolueiden on avattava enemmän rakenteitaan, toimintatapojaan ja käytäntöjään sellaisiksi, että ne ovat enemmän paitsi puolueen jäsenten myös puolueen kannattajien ulottuvilla.

Varmaa on kuitenkin se, että nämä muutokset, joita vaalitapa pitkällä aikavälillä aiheuttaa poliittiseen järjestelmään, tulevat olemaan syvällisiä eikä niihin sopeutuminen varmaankaan käy helposti. Varmaa on tietysti se, että kaikkia niitä muutoksia, joita vaalitapa aikanaan tulee aiheuttamaan yhteiskunnallisiin käytäntöihin, ei tällä hetkellä edes osata ennustaa.

Eräaseen tärkeään asiaan kiinnitti kuitenkin ed. Antero Kekkonen lain toisessa käsittelyssä huomiota. Se oli se, että hän pohti julkisen tiedonvälityksen osuutta presidentin vaalikampanjoinnissa ja tämän uuden vaalitavan toteuttamisessa. Olennaista ei ole se, miten viestitään ja millaisia tehokeinoja siinä käytetään, vaan olennaista tästä näkökulmasta, jota Antero Kekkonenkin painotti, oli se, että julkisen tiedonvälityksen omistussuhteet ovat keskittyneet ja ketjuuntuneet.

Ensimmäisen käsittelyn yhteydessä, arvoisa puhemies, puutuinkin siihen näkemyseroon, joka mielestäni hallitsee edelleen keskustelua parlamentarismista. Vastakkain ovat olleet hallituskeskeinen ja eduskuntakeskeinen parlamentarismikäsitys. Omasta puolestani olen edustanut eduskuntakeskeistä näkemystä, joka näkemyksenä on hävinnyt sekä omassa eduskuntaryhmässäni että perustuslakivaliokunnassa. Katsoin ensimmäisessä ja toisessa käsittelyssä, että valiokunnan mietintöön liittäminen vastalause riittää dokumentoimaan edustamani näkemyksen. En tarvitse siihen itse äänestysluetteloa. Siksi en ole tehnyt itse toisessa käsittelyssä vastalauseen mukaista

pykäläehdotusta, mutta kannatin äänestämällä sitä, niin kauan kuin se äänestyksissä oli ed. Moilasen nimellä mukana. Minusta käyttäytymiseni tässä suhteessa on ollut johdonmukaista eikä suinkaan alistumista vanhanaikaiseen tai pelkästään usein tekosyynä käytettyyn ryhmäkuriin. Hallitusmuodon mukaan jokaisella on mahdollisuus ottaa itselleen vapaat kädet ja pitää ne niin kauan kuin itse haluaa.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Alho ei ole ollenkaan yksin niissä mielipiteissä, joissa hän näkee presidentin aseman ja siihen liittyvän vaalitavan korostavan Suomessa presidenttivetöisyyttä. Suoraan sanoen pidän erittäin masentavana ja koko meidän poliittista elämäämme rappeuttavana sitä jatkuvaa presidenttipeliä, johon suomalainen keskustelu on ajautunut.

Tähän eduskuntakeskeiseen ajatteluun mielestäni kuitenkin olisi tullut liittää se, että pääministerin sijasta presidentin sijaisena olisi meillä eduskunnan puhemies. Tällainen käytäntöhän on Ranskassa, jossa presidentin sijaisena toimii senaatin puhemies, sekä Saksan liittotasavallassa, jossa sijaisena on liittoneuvoston puhemies. Tällaisella "varapresidentillä" voisimme myös madaltaa sitä presidentin yliasemaa, johon tämä sinänsä oikea valintatapa on presidenttiyden nostamassa. Tekisin retorisen kysymyksen näin hitaana hämäläisenä: Mihin varapresidenttiys on tästä valmistelusta tipahtanut?

Ed. Jokinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oli mielenkiintoista seurata ed. Alhon puheenvuoroa. Hän on todella johdonmukaisesti tuonut myös omia ajatuksiaan esille. Tämä laaja ja suuri kysymys, josta ollaan päättämässä, oli myös tämän talon auditoriossa yhden päivän ajan käsittelyssä. Siellä asiaan perehtyneet asiantuntijat toivat mielipiteitään esille ja heistä 13:sta 12 oli eri mieltä kuin miksi tämä nyt muodostuu, joten tässä näyttää olevan edelleen aika paljon ongelmia. Jos nyt on saatu sellainen kuva, että yleisö ja tavalliset ihmiset vaativat vapautta valita ja saadaan tiedotusvälineissäkin se siltä näyttämään, niin sitten se sen mukaan hyväksytään, vaikka oltaisiin eri mieltä.

Ed. Knuuttila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Itse asiassa minulla ei ole mitään poikkeavaa esitettävää ed. Alhon puheen linjaa kohtaan, mutta haluan sanoa kommentin, että eduskunnalla on tämän lakipaketin kolmannessa käsittelyssä tulevasa eduskunnassa mahdollisuus vahvistaa sitä perustuslakivaliokunnan kannanottoa, että ennen kuin pääministeri tekee eduskunnan hajottamisesta ehdotuksen, hänen tulee ottaa huomioon eduskunnan enemmistön selvä kanta. Jos tämä kannanotto laitettaisiin sanan "edellyttää" taakse, niin se on pääministeriä sitova. Ellei hän sitä noudata, hän voi joutua valtakunnanoikeuteen. Puhemies tähän ei voi vastaavasti sanktioida.

Ed. Virolainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vastauksena ed. Gustafssonin kysymykseen totean, ja se on tavallaan vastaus myös ed. Alhon kysymykseen siitä, miksi presidentin valtaa nyt korostetaan: Se on sosialidemokraattisen puolueen kannan muutos. Sosialidemokraattinen puolue samoin kuin SKDL:kin on ollut tähän saakka sitä mieltä, että eduskuntavaltaisuus edellyttää, että eduskunta valitsee tasavallan presidentin. Kun te olette onnistuneet saamaan oman presidentin, niin te olette muuttaneet myöskin periaatekantanne. Tämä pitää teidän omassa keskuudessanne selvittää.

Minusta olisi voitu saada suurempi tasapaino aikaan eduskunnan vallan ja presidentin vallan välillä, jos pääministeri valittaisiin eduskunnan toimesta ja jos myös valtiosääntöön olisi pantu, että aina uutta hallitusta muodostettaessa ensin täytyy käydä puhemiehen kierros. Nyt presidentti voi ottaa, niin kuin on tapahtunut, ulkopuolisia eläkeukkoja hoitelemaan parlamentin asioita. He ovat kyllä kaikin puolin hyvämaineisia ihmisiä, mutta minusta se ei kuulu parlamentarismiin. Eläkeukkojen pitää olla vähintään parlamentin jäseniä.

Ed. Anttila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Gustafssonin puheenvuorossaan näki, että tekemällä puhemiehestä presidentin sijainen voitaisiin samalla korostaa ja vahvistaa eduskunnan asemaa. Suosittelisin ed. Gustafssonille, niin kuin keskustan valiokunnan mietintöön liitettyssä vastalauseessa on esitetty, että pääministerin valinta jatkossa annetaan eduskun-

nalle. Se on paras ja demokraattisin keino vahvistaa eduskunnan vaikutusmahdollisuuksia hallituksen muodostamistilanteessa. Suomessahan sisäpolitiikka on tavattoman hallitusvetoista, hallitus työllistää eduskunnan, ja eduskunnassa hallituksen esitykset on lähes muuttumattomina aina hyväksyttävä. Silloin on tavattoman tärkeä asia, että hallitusta muodostettaessa turvataan eduskuntaryhmille todellinen reaalin vaikutusmahdollisuus. Suosittelisin ed. Gustafssonille tuloa keskustan ponnien taakse, kun asiasta äänestetään.

Ed. Alho (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen ed. Gustafssonin kanssa samaa mieltä siitä, että jos eduskunnan asemaa halutaan vahvistaa, ennemmin tai myöhemmin on myös vahvistettava eduskunnan puhemiehen asemaa. Tapahtuuko se siten, että eduskunnan puhemies toimii presidentin sijaisena, vai tapahtuuko se jollain muulla tavoin, on mielestäni jatkomietinnän ja pohdinnan kohde, mutta mielestäni eduskunnan puhemiehenkin asemaa tulisi vastaisuudessa vahvistaa. Ruotsissahan hallituskriisiä selviteli nimenomaisesti parlamentin puhemies. Hänellä oli paras tieto siitä, minkälainen hallitus voi saada Ruotsin eduskunnan enemmistön luottamuksen.

Ed. Virolaiselle haluaisin sanoa, että kaikkien puolueiden näkemykset vaalitavan yksityiskohtien suhteen ovat muuttuneet. Sosialidemokraattisessa puolueessa on lähdetty siitä, että kansa valitsee eduskunnan, ja sitten on ajateltu, että eduskunta voi valita myös tasavallan presidentin. Nyt me olemme sitä mieltä, että kansa valitsee sekä eduskunnan että presidentin. Mielestäni olemme pysyneet kansanvaltaisella avoimen vaalin kannalla koko ajan.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Alhon puheenvuoron johdosta on pakko kuitenkin huomauttaa, että ei eduskunnan arvovalta nyt ole välttämättä aivan perustuslain pykälistä kiinni. Tämähän nähtiin valtiosäännön käsittelyssä. Eihän perustuslakivaliokunnan enemmistön olisi ollut pakko suostua hallituksen komenteluun. Me olisimme voineet tehdä muutokset, joista oikeastaan olimme melko lailla yksituumaisia, mutta näinhän ei valitettavasti käynyt, joten tämäkin puoli kannattaa muistaa: On

myös meistä itsestämme kiinni, miten käytämme päätösvaltaa, joka meille on annettu. Ei meitä aina kukaan komenna, miten äänestämme.

Ed. Gustafssonille huomautan, että meillä on täällä ponsi siitä, että eduskunta saa äänestää pääministerin henkilöstä. Toivoisin, että ed. Gustafsson voisi ryhmätovereineen olla ainakin tällaista valtiosäännön uudistuksen jatkamista kannattamassa, kun sitä tähän ei voitu nyt heti paikalla sisällyttää.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pyysin puheenvuoroa ed. Anttilan puheenvuoron johdosta, niin kuin yleensäkin. Kiinnitin vain huomiota siihen, että olikohan ed. Anttila samaa mieltä silloin, kun Suomen keskusta -niminen puolue oli hallituksessa. Hän on ryhtynyt nostamaan eduskunnan arvovaltaa ja toimialuetta nimenomaan kai silloin, kun hän edustaa puoluetta, joka on oppositiossa, oikein vanassa syvässä oppositiossa tasavallan hallitsemiseen nähden, ja ilmeisesti myös hyvin pitkään, kun hän puhuu noin. Mutta henkilökohtaisesti olen kuitenkin samaa mieltä hänen kanssaan.

Ed. Väyrynen: Arvoisa puhemies! Valtiosääntöuudistuksen eri käsittelyvaiheissa hallituspuolueiden edustajat ovat tivanneet keskustan kantaa suoraan kansanvaaliin presidenttiä valittaessa. Erityisesti he ovat kysyneet, kuinka keskusta tulee toimimaan uudistusta vaalien jälkeen käsiteltäessä. Keskustaa perustuslakivaliokunnassa edustavien kansanedustajien puheenvuorot eivät ole riittäneet, vaan on pyydetty myös puolueen puheenjohtajan kannanottoa. Tässä se nyt tulee.

Keskusta on määritellyt kantansa valtiosääntöuudistukseen puoluevaltuuskuntansa kokouksessa 17.11.1988. Päätös tehtiin puoluehallituksen ja eduskuntaryhmän yhteisen valmistelun pohjalta ja se oli yksimielinen. Kannanotossa vetosimme hallitukseen, että vireillä olleet erittäin merkittävät valtiosääntömuutokset valmisteltaisiin perusteellisesti ja laajapohjaisesti, minkä totesimme olevan mahdollista muuttamatta päätöksenteon aikataulua. Tällaisessa valmistelussa lupasimme harkita aikaisempien päätöstemme tarkistamista.

Uudistuksen sisältöön otimme seuraavan kannan: ”Keskusta voi kannattaa siirtymistä suoraan kansanvaaliin presidenttiä valittaessa, mutta edellyttää perusteellista selvitystä erilaisista suoran vaalin malleista, jotta voitaisiin löytää Suomen oloihin sopiva vaalitapa. Presidentin valtaoikeuksia on tarkistettava ennen muuta hallituksen muodostamisessa siten, että eduskunnan vaikutusmahdollisuudet vahvistuvat. Keskusta on valmis tämän ohella harkitsemaan myös hallituksessa esillä olevien presidentin valtaoikeuksia koskevien muutosten hyväksymistä. Presidentin toimikausien rajaamista keskusta pitää mahdollisena. Jo rajoitus toteutetaan, ei sen soveltamisessa tule olla poikkeuksia.”

Tämä kannanotto syntyi puolueen piirissä vallitsevia erilaisia näkemyksiä yhteensovittaen. Mainittakoon mm., että olen henkilökohtaisesti sitä mieltä, että suoraan kansanvaaliin on ehdottomasti ja viipymättä siirryttävä. Toisaalta katson, että on löydettävissä vaalitapa, joka sopii Suomeen paremmin kuin Ranskan-malli.

Edustajamme perustuslakivaliokunnassa ovat pyrkineet saamaan hallituksen esitykseen puoluevaltuuskunnan kannanoton mukaisia muutoksia. Valitettavasti tässä ei ole onnistuttu. Erityisen valitettavaa on se, ettei presidentin ja parlamentin valtasuhteisiin saatu riittävää korjausta. Niinpä uudistus ei merkitsekään parlamentarismin vahvistumista, vaan saattaa entisestäänkin lujittaa presidentin asemaa suhteessa eduskuntaan. Erityisesti tästä syystä keskusta on tyytymätön käsiteltävänä olevaan uudistukseen. Pidämme kuitenkin suoraan kansanvaaliin siirtymistä niin tärkeänä, että tästä huolimatta hyväksymme sen nyt kolmannessa käsittelyssä.

Keskustan kanta ei kuitenkaan ole muuttunut. Siksi me pyrimme vaalien jälkeen vielä neuvottelemaan valtiosääntöuudistuksen korjaamisesta. Tällöin otamme esille ainakin kaksi kysymystä.

Ensinnäkin haluamme neuvotella siitä, että puhemiehen kierros hallitusta muodostettaessa kirjattaisiin valtiosääntöön. Tällä tavoin voidaan vahvistaa eduskunnan asemaa ja varmistaa se, että eduskuntavaalien tulos tulee hallitusta muodostettaessa asianmukaisesti huomioon otetuksi. Perustuslakivaliokunnan ja ilmeisesti koko nykyisen eduskunnan enemmistö oli valmis hyväksy-

mään tämän muutoksen hallituksen esitykseen, mutta tämän eduskunnan tahdon ei annettu toteutua. Vaalien jälkeen tämä tärkeä korjaus voidaan ehkä tehdä. Selvitettäväksi tulee myös mahdollisuus siihen, että eduskunta valitsisi pääministerin.

Toiseksi haluamme selvittää, voidaanko sopia jostakin sellaisesta nykyistä suoremasta presidentinvaalitavasta, joka soveltuu Suomeen Ranskan-mallia paremmin. On muistettava, että valtiosääntöasiantuntijat ovat lähes yksimielisesti tyrmänneet Ranskan-mallin käyttöönoton Suomessa. Vaihtoehtoisia malleja on runsaasti. Mainitsen tässä niistä kolme:

1) Alkuperäiseen K. J. Ståhlbergin valmis-telemaan valtiosääntöehdotukseen sisältyntä malli, jossa suoran kansanvaalin toisella kierroksella olisi kolme ensimmäisellä kierroksella eniten ääniä saanut ehdokasta, joista suurimman äänimäärän saanut tulisi valituksi. Ed. Alhokin voisi tätä kannattaa, kun hän muutoinkin nojautui K. J. Ståhlbergin kannanottoihin. 2) Valtiosääntöasiantuntijoiden Saraviita ja Jyränki esittämä yhden kierroksen malli, jossa eniten ääniä saanut tulisi valituksi. 3) Edellä mainittu järjestelmä kaksivaiheisena, jolloin toisella kierroksella valittaisiin eniten ääniä saanut ehdokas.

Nämä kolme vaihtoehtoa olisivat suoran kansanvaalin sovellutuksia, ja ne kaikki olisivat Ranskan-mallia parempia erityisesti siinä suhteessa, että ne eivät johtaisi poliittisen järjestelmämme kahtiajakaantumiseen. Sillä on turha spekuloida, mikä malli olisi kullekin puolueelle tulevissa presidentinvaaleissa edullisin. Kaikissa näissä vaihtoehtoissa kansan tahto toteutuu. Äänestäjiä ei pidä aliarvioida.

Keskusta tulee siis vakavasti pyrkimään siihen, että valtiosääntöuudistusta voitaisiin vaalien jälkeen korjata. Jos parannuksista voidaan sopia, ne voidaan toteuttaa nopeutetussa lainsäädäntöjärjestyksessä, jolloin uutta vaalitapaa voidaan käyttää jo vuoden 1994 presidentinvaaleissa. Jos taas parannusehdotukset torjutaan, päättää vaalien jälkeen kokoontuva keskustan eduskuntaryhmä siitä, kuinka se suhtautuu tässä eduskunnassa syntyneeseen valtiosääntöpakettiin.

Hallituspuolueiden edustajat saavat syyttää itseään siitä, että valtiosääntöuudistuksen lopullinen kohtalo jää epävarmaksi. Jos uudistus olisi valmisteltu asianmukaisesti ja jos

edes perustuslakivaliokunta olisi saanut toimia itsenäisesti, uudistuksesta olisi tullut parempi, ja sen toteutuminen olisi varmempaa. Tässä tilanteessa on toki hyvätkin puolensa. Vaalien yhteydessä kansalaiset voivat ottaa kantaa sekä hallitusryhmien läpiajamaan uudistuspakettiin että keskustan esittämiin parannuksiin. Lisäksi voimme vaalien yhteydessä selvittää sen, kuinka keskustan olisi meneteltävä siinä tapauksessa, että uudistusta ei voitaisi enää korjata. Keskustan kanta merkitsee siis sitä, että kansa voi vaalien kautta vielä vaikuttaa valtiosääntöuudistukseen.

Ed. Zyskowicz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Väyrysen puheenvuoro antaisi aiheen moneenkin kommenttiin. Totean vain lyhyesti ensin sen, että en ymmärrä, millä tavoin yksivaiheinen suora kansanvaali on kaksivaiheista parempi, koska yksivaiheinen vaali ei toisin kuin kaksivaiheinen suora kansanvaali takaa sitä, että kansan enemmistön viime kädessä haluama henkilö tulee valituksi tasavallan presidentiksi.

Mitä tulee tähän, että kansalaiset voivat vaaleissa ottaa kantaa esillä olevaan asiaan ja myös keskustan korjausehdotuksiin, en myöskään ymmärrä sitä, miten kansalaiset voivat ottaa kantaa keskustan menettelyyn, kun eivät tiedä, miten keskusta aikoo menettellä. Jotta kansalaiset voisivat ottaa kantaa keskustan linjaan, heidän pitäisi tietää, mikä on keskustan linja. Nyt ed. Väyrysen puheenvuorosta kävi ilmi, että keskustan linja on se, että jos ja mahdollisesti kun keskustan korjaustoivomuksia ei ole mahdollista ottaa tuossa yhteydessä huomioon vaan joudutaan ratkaisemaan nykyisen ja ehdotetun vaalitavan välillä, niin keskustan kanta tässä suhteessa on vaaleissa ja vaaleihin mentäessäkin vielä auki. Se on kansalaisia kohtaan väärin. Kansalaisten pitäisi viimeistään vaaleissa tietää, mikä on keskustan linja, kun he he joutuvat valitsemaan nykyisen vaalitavan ja uuden, suoran kansanvaalin välillä.

Ed. Alho (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen aivan samaa mieltä kuin ed. Zyskowicz siitä, että Väyrysen puheenvuoron johdosta jäi epäselväksi, mikä on todella keskustapuolueen kanta. Nimittäin eihän valtiosäännön uudistaminen käy niin, että

ensi kerralla katsotaan, mihin muutoksiin on edellytyksiä. Tämä mallihan täytyy hyväksyä muuttamattomana. Jos haluttaisiin joitain muutoksia, niin ehdotus pitäisi julistaa 5/6:lla kiireelliseksi jne. On aika erikoista sitoa tässä vaiheessa kanta vaalien jälkeen mahdollisesti aikaansaataviin muutoksiin.

Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että keskustapuolue tavoittelisi sellaista mallia, jossa todella kolme ehdokasta olisi toisella kierroksella, ja se on kyllä varsin sekava vaalitapa. Silloin ei olisi selkeää valintaa, kumman presidenttiehdokkaan haluaa, vaan pitäisi pelata ja valita useista eri ehdokkaista, mikä mielestäni juuri johtaa siihen, että vaalitapa tehdään henkilöille ja puolueille sopivaksi eikä suinkaan periaatteeltaan selkeäksi ja yksinkertaiseksi. Sitähän suoralla kansanvaalilla on nimenomaan tavoiteltu, että se on periaatteeltaan ja äänestäjän kannalta selkeä ja yksinkertainen.

Ed. Väyrynen viittasi myös K. J. Ståhlbergin perusteluihin suoralle vaalille, joihin itsekin puutuin, ja siihen, että Ståhlbergin komitea ehdotti nimenomaisesti kolmea ehdokasta. Tuo pitää paikkansa. Itse en pidäkään johtopäätöstä hyvänä, vaikka pidänkin Ståhlbergin komitean perusteluita suoralle vaalille hyvinä.

Mitä tulee asiantuntijoiden käsityksiin tuossa tilaisuudessa, jonka perustuslakivaliokunta järjesti auditoriossa, nehan olivat harvinaisen ristiriitaiset. Niistä ei olisi saatu minkäänlaista vaalitapaa aikaiseksi. Perustuslakivaliokunta on nyt sentään hyvin yksimielisesti kyennyt tuomaan tänne päätettäväksi presidentin suoran vaalitavan, jonka sisällön eduskunta on toisessa käsittelyssä vahvistanut.

Ed. Paloheimo (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta ed. Väyrysen puheenvuoro selvitti jossain määrin Suomen keskustan kantaa tähän kysymykseen, mutta ei riittävästi. Hän sanoi, että keskusta on suoran kansanvaalin kannalla, ja samanaikaisesti kritisoi nyt esitettyä vaalitapaa. Minusta kritiikkiin on aihetta. Itse esitin kritiikkiä toisessa käsittelyssä tätä vaalitapaa kohtaan lähinnä siitä syystä, että tässä voi tulla valituksi sellainen henkilö, jota suurempi osa kansasta vastustaa kuin kannattaa.

Olisi odottanut, että jokin näistä kolmesta mallista, jotka ed. Väyrynen esitti, antaisi

vastauksen tähän kysymykseen eli toisin sanoen jokin niistä olisi sen kaltainen, että tämä mahdollisuus poistettaisiin. Näin ei kuitenkaan ole, vaan se malli, joka vastaisi tuohon kysymykseen eli ratkaisisi asian niin, että ei voitaisi valita ehdokasta, joka nauttii suurempaa vastustusta kansan piirissä kuin kannatusta, löytyisi sen tyyppisillä vaalimenetelmillä, joissa ehdokkaat asetettaisiin paremmuusjärjestykseen vaalilipuissa. Ehdotaisin, että jos näitä uusia vaalitapoja tutkitaan, tutkittaisiin sen tyyppisiä mahdollisuuksia, koska niistä saattaisi löytyä suoran kansanvaalin malli, jonka lopputulos olisi kaikkien hyväksyttävissä.

Ed. Ollila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Väyrysen puheenvuoro osoitti, että keskusta aikoo tulevissa hallitusneuvotteluissa kiristää oman mallinsa mukaisen vaalitavan sillä uhalla, että se muutoin äänestää tämän vaalitavan hylkäämisen puolesta. Se on pyrkimistä saneluratkaisuun vähemmistön ehdoilla. Se on sen laatuista vanhaa poliittista kulttuuria, että en usko, että se tulee onnistumaan. Sen aika on ohi.

Ed. Väyrynen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kerroin puheenvuorossani, mikä on keskustan kanta itse uudistukseen, ja toisaalta totesin, että vaalien kautta kansalaiset voivat vielä vaikuttaa valtiosääntöuudistukseen. Kyllä me tulemme herkillä korvalla kuuntelemaan, minkälaisia kannanottoja ihmiset esittävät: Pitäisikö meidän tämä eduskunnassa nyt tehty saneluratkaisu hyväksyä vai pitäisikö meidän sitä vastustaa, ellei sitä saada korjatuksi sillä tavalla kuin tämän eduskunnan enemmistö olisi itse asiassa halunnut tämän asian ratkaista?

Toiseksi: Ståhlbergin esittämä malli on yksi monista, joita voidaan harkita. Ed. Paloheimolle toteaisin, että esittämistäni kolmesta vaihtoehdosta kaksi on sellaisia, joissa toisella kierroksella varmasti kansan tahto toteutuu, mutta se ei johtaisi väkijärjestyksen kansan kahtiajakoon, jota nyt läpiajettu malli edellyttäisi.

Asiantuntijat olivat todellakin ristiriitaisia kannanotoissaan, mutta voidaan sanoa, että kaikki olivat yksimielisiä siitä, että Ranskan malli on huono. Nyt se on kuitenkin täällä ajettu hallituspuolueitten enemmistöllä läpi. Kaiken kaikkiaan hallituspuolueitten edusta-

jien vastauspuheenvuorot näyttävät osoittavan sen, että te olette hämmentyneitä siitä, että vaaleissa ei nyt käsitelläkään vain sitä, otetaanko vai jätetäänkö tämä paketti, vaan keskusta haluaa vielä jatkaa keskustelua valtiosääntöuudistuksesta ja toivoo, että vaalien jälkeisessä eduskunnassa voidaan korjata ne virheet, jotka tämä eduskunta alistuessaan saneluun tässä asiassa on valitettavasti tehnyt.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täytyy tietysti tässä nyt vähän palata päiväjärjestykseen. Tämän valtiosääntöuudistuksen tilanne on sellainen, että seuraava eduskunta voi sen todella vain ottaa tai jättää, koska sisältöä ei voi enää muuttaa. Siihen kansa tietysti joutuu ottamaan vaaleissa kantaa.

Meidän ponnassammehan esitetään jatkovalmistelua, ja on tietysti uuden eduskunnan asia, voidaanko parannuksia tai muutoksia valtiosääntöön jatkossa tehdä, mutta tämän valtiosääntöuudistuksen tilanne on kyllä tällainen. Käytännössä pykälät ovat nyt kiinni.

Täällä on hirveän monessa puheenvuorossa moitittu Paavo Värysen puheenvuoroa. Täytyy nyt ottaa kuitenkin huomioon, että kaikki presidenttiehdokkaat ovat vähän jäävejä puhumaan tästä asiasta.

Ed. Alho (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Luulen, että ed. Värysen on nyt erehtynyt. Ei nimittäin vaalitavan uudistuksessa suinkaan ole tapahtunut mitään sane-luratkaisua, vaan päinvastoin perustuslakivaliokunnan laaja enemmistö SKDL:n edustajaa lukuun ottamatta oli suoran vaalitavan kannalla. Tässä suhteessa ei ole ollut lainkaan ristiriitaa valiokunnan ja sen hallituksen kanssa käymien keskustelujen välillä.

Sitä vastoin tietysti presidentin valtaoi-keuksien tarkistamisessa oli ristiriitoja, mutta ei kai nyt vaalitavan kannalta olennainen asia ole esimerkiksi puhemiehen kierros. Vaalitapa on kyllä aivan eri asia. Tässä suhteessa ei saa sotkea puuroa ja velliä, vaikka ne samasta viljasta tehdäänkin, mikä varmaan keskustapuoluetta miellyttää.

Ed. Vähänäkki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen erittäin tyytyväinen ed. Värysen puheenvuoroon. Hän toi erinomaisten selvästi esiin keskustapuolueen puo-

lue-elinten päätökset suorasta kansanvaalista. Keskustan tuleminen mukaan suoraan kansanvaaliin on sidottu niin moneen ehtoon ja edellyttämukseen, että Värysen puheenvuorosta käy selvästi ilmi, että keskusta vastustaa suoraa tasavallan presidentin vaalia. Se on ilmennyt myös keskustalaisten puheenvuoroista tätä asiaa aikaisemmin käsiteltäessä. Haavi työnnetään aina puhujasta riippuen eri suuntiin, aivan kuin Göbbels aikanaan Berliinin kadulla kätteli työläisiä ja seuraavana päivänä oli suurpääoman kabineteissa neuvottelemassa. Samalla tavalla osa keskustasta täällä vastustaa kansanvaalia miellyttääkseen vanhaa kaartiä, joka ihannoii mustien hevosten ruusuisia aikoja. Ne, jotka taas ovat ilmoittautuneet suoran kansanvaalin kannalle, haluavat esiintyä edistyksellisinä ja kosiskella edistyksellistä väkeä. Kantaaottamattomat ovat puolestaan sitä mieltä, että katsotaan vaalit ja jysäytetään sitten vasta vastustus esiin.

Ed. Saarinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Linaan muutamaa ed. Värysen puheenvuoroon sisältyntä kohtaa, kun hän esitteli keskustapuolueen virallista kantaa asiaan. Hän käytti mm. ilmauksia "puolue voi kannattaa", "edellyttää selvitystä", "on valmis harkitsemaan", "pitää mahdollisena". Taidatko sen selkeämmin sanoa?

Ed. Virolainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämän uudistuksen tärkein kohde on juuri siirtyminen suoraan kansanvaaliin, ja niin kuin ed. Pokka sanoi, tämä lakiesitys tulee seuraavaan eduskuntaan ratkaistavaksi. Ed. Värynen riittävän selvästi sanoi, että me olemme suoran kansanvaalin kannalla. Mutta onhan selvää, että kansa vaaleissa ratkaisee, mikä äänestäjien kanta on. Sen jälkeen, ennen sitä ratkaisevaa äänestystä, jossa tarvitaan 2/3, ed. Pokka, silloin voidaan käydä vielä monia neuvotte-luja. Silloin otetaan huomioon keskustapuolueen kantana se, mitä ed. Värynen täällä on ehdottanut. Eihän siinä ole mitään uutta eikä mitään erikoista.

Tämä laki tulee nyt kolmannessa käsitel-lyssä hyväksytyksi varsin yksimielisesti, ja vaalien jälkeen on tilanne kokonaan toinen. Onhan ehellistä sanoa, mikä keskustapuolueen kanta sen jälkeen on. Mitä on tällä

vaalikaudella päätetty, tullaan tietysti esittämään valitulle uudelle eduskuntaryhmälle, ja sillä on täysin vapaat kädet. Ei sitä voida verrata, ed. Vähänäkki — joka täällä tuntee noita natsien sanontoja, en tiedä minkä vuoksi — mihinkään Göbbelsiin. Me olemme aina vastustaneet kaikkea natsilaista politiikkaa ja myöskin Suomessa fasistista politiikkaa yhdessä sosialidemokraattien kanssa.

Ulkoasiainministeri Paasio: Arvoisa puhemies! Muutama hajahuomio keskustelusta, jota on käyty.

Kysymys siitä, tulisiko olla yhden vai kahden kierroksen vaali, kahden vai kolmen ehdokkaan viimeinen kierros, on olennainen juuri sen kannalta, valitaanko enemmistön vai vähemmistön ehdokas. Minusta ed. Väyrynen sanoi hyvin selvästi, että hän kannattaa suoraa kansanvaalia, mutta ei sitä suoraa kansanvaalia, jota nyt ollaan säättämässä, vaan toisenlaista. Sen takia minusta on syytä sitten kysyä, onko tämä ehto, että keskustapuolue vaalien jälkeen tulee käyttäytymään johdonmukaisesti valtiosääntöuudistuksessa, vai ei. Kyllä on kohtuullista, että äänestäjät tämän tietävät, millä tavalla tietyillä ehdoilla tullaan käyttäytymään. Tietenkin seuraava eduskuntaryhmä siitä sitten päättää, niin kuin muillakin. Kysymys on vain siitä, että vaalit käydään nimenomaan niillä ohjelmilla ja niillä kannanotoilla, joita ennen vaaleja annetaan, ei vaalien jälkeen.

Minusta on selvää, että paras on sellainen vaalitapa, joka tuo esille äänestäjien enemmistön tahdon, kaikin tavoin niiden spekulatioiden välttämiseksi, että maassa olisi vähemmistön presidentti.

On muistutettu, että asiantuntijat ovat olleet enemmän tai vähemmän yksimielisesti sitä mieltä, että suora kansanvaali ylipäätänsä ei lainkaan sovi suomalaiseen järjestelmään. Toteaisin vain sen, että tässä asiassa, sopiiko tämä suomalaiseen järjestelmään vai ei, tässä salissa on silloin, kun täällä on täysi miehitys, kaksisataa ihan yhtä hyvää asiantuntijaa kuin nämäkin. Eivät esimerkiksi valtiosääntöjuristit tämän asian kohdalla ole sellaisia asiantuntijoita, että heillä olisi yhtään sen enempää auktoriteettia kuin täällä nyt puhuneilla edustajilla, jotka kaikki minusta ovat heitä parempia asiantuntijoita tässä.

Ed. Virolainen eräässä aikaisemmassa puheenvuorossaan viittasi siihen tosiasiaan, että aikaisemmin sosialidemokraatit ovat kannattaneet sellaista ratkaisua, että eduskunnan tulisi valita presidentti. Joku on sanonut, että puolueella on silloin tällöin ollut tämä perinteellinen kanta. Oma kantani on kirkkaasti se, että niin kauan kuin meillä on presidentti, jolla on huomattavia valtaoikeuksia, niin kuin tämän uudistuksen jälkeen Suomen tasavallan presidentillä edelleen on, ja jos eduskunnan toimitettavaksi tulisi sen vaalikautena tasavallan presidentin vaali, niin niistä eduskuntavaaleista tulisi itse asiassa tasavallan presidentin valitsijamiesvaalit. Se, kuka on kenenkin presidenttiehdokas, tulisi tällöin olemaan pääkysymyksenä eduskuntavaaleissa.

Sen sijaan, että presidentti-instituutio, niin kuin kohtuullista olisi, enemmän alistuisi eduskunnalle, kävisikin päinvastoin. Presidentti-instituutio vaikuttaisi voimakkaasti siihen, mikä eduskunnan kokoonpano olisi. Minusta se ei olisi perusteltua. Tähän tulisi silloin liittää sen kaltaiset presidentin valtaoikeuksien vähentämiset, että me puhuisimme vallan toisen tyyppisestä presidentti-instituutiosta. Siitäkin voidaan tietenkin puhua, mutta siitä ei tässä yhteydessä ole kysymys. Minusta presidentin vaalin ja eduskuntavaalin erillään pitäminen on parlamentarismin korostamista niin kauan kuin presidentti ei ole meillä parlamentaarisessa vastuussa.

Vastaava menettely itse asiassa on aika monessa parlamentaarisessa maassa, jossa vaalit ovat kansanäänestys pääministerin henkilöstä: Ruotsissa, Englannissa, Saksan liittotasavallassa ja useissa muissa maissa. Itse asiassa vaalit käydään pitkälti sen mukaan, kenestä tulee pääministeri. Meidän monipuolueparlamentarismimme ei tätä välittömästi mahdollista, mutta sen takia onkin syytä korostaa, että mainituissa maissa pääministeri on parlamentaarisessa vastuussa eduskunnalle, niin kuin on Suomessakin.

Vielä sen verran sanoisin, että minusta on edelleen virheellistä lähteä tulkitsemaan parlamentarismia siten, että sen pohjana olisi ikään kuin hallituksen ja eduskunnan vastakainasettelu, vaan kysymys on nimenomaan siitä, että parlamentarismien käsitteeseen liittyy opposition ja hallituksen käsitteet täysin erottamattomasti. Parlamentarismi on hallituksen ja eduskunnan enemmistön välistä

yhteistyötä, jonka reunaehdot ja puitteet eduskuntaenemmistö tahdollaan sanelee.

Ed. Väyrynen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Paasion kysymykseen vastaan, että tämä valtiosääntökonaisuus on erittäin ongelmallinen sen vuoksi, että suoran vaalin malli on Suomen oloihin huonosti soveltuva. Me haluaisimme yhdessä muiden puolueiden ja asiantuntijoiden kanssa selvittää, löytyykö parempi suoran vaalin malli. Ellei siitä voida sopia, me olemme tämän kannalla. Olemme siis suoran vaalin kannalla. Se on täällä moneen kertaan selvästi todettu, eikä sitä pitäisi enää tivata.

Ongelmalliseksi tämän asian tekee se, että vaalitapa on valtiosääntöpaketissa kytketty epätydyttävään saneluratkaisuun, kun on kysymys presidentin ja eduskunnan valtaoikeuksista. Me haluamme myös tästä kysymyksestä keskustella vaalien jälkeen: Voisiko päästä pitemmälle, niin että puhemies kierros kirjattaisiin lakiin tai jopa pääministeri valittaisiin eduskunnassa. Ellei näissä päästä eteenpäin, niin silloin meidän ryhmämme vaalien jälkeen päättää, kuinka menetellään.

Me emme tätä pakettia aivan tällaisenaan aio niellä, vaan haluamme vaalien jälkeen neuvotella tästä, kuten ed. Virolainen totesi. Vaikka tämä nyt on lukkoon lyöty sisällöllisesti, niin toki on edellytykset vaalien jälkeen neuvotella uudessa eduskunnassa myös muutoksista, jotka voidaan aikanaan uudessa eduskunnassa viedä läpi. Valtiosääntökysymyksestä tulee siis vaalikysymys, mutta ei sillä tavalla kuin hallituspuolueet olivat suunnitelleet.

Ed. Virolainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Annan erittäin suuren arvon ministeri Paasion, niin kuin ymmärsin, periaatteelliselle puheenvuorolle. Olen joutunut yhteistyöhön myös edellisen Paasion kanssa ja tiedän, että hän oli vanhalla sosialidemokraattisella kannalla, että eduskunnan valtaa rajoitettiin silloin kun oikeiston vaatimuksesta presidentin vaali vietiin pois eduskunnalta. Sen vuoksi tekisin vaatimattoman kysymyksen: Milloin sosialidemokraattinen puolue tässä suhteessa muutti kantansa? Oliko kannanmuutokseen syynä vain periaatteelliset kysymykset, vai liittyikö

se jotenkin tähän paljon puhuttuun valtapolitiikkaan?

Ed. Zyskiewicz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Väyrynen sanoi aikaisemmin, että hallituspuolueiden edustajien vastauspuheenvuoroista voi päätellä hallituspuolueiden kansanedustajien olevan hämentyneitä. Voi olla, että olemme, mutta emme suinkaan sen takia kuin ed. Väyrynen väitti, että keskusta nyt vaatii korjauksia valtiosääntöpakettiin, vaan siitä, että ed. Väyrynen sanoi, että hän kertoo nyt keskustan kannan tähän uudistukseen. Sen jälkeen hän kertoi, että sitä kantaa ei ole. Nyt hän kuitenkin viimeisessä puheenvuorossaan sanoi, että ellei näitä korjauksia saada aikaseksi, niin keskusta on nyt esillä olevan uudistuksen kannalla. Ota tästä nyt sitten selvää. (Ed. Väyrynen: Vaalitavan kannalla!) — Ei voida erottaa vaalitapaa. Tässä on yksi uudistuskokonaisuus, jonka puolesta tai jota vastaan tuleva eduskunta äänestää.

Arvoisa puhemies! Keskustan kanta kiinnostaa sen vuoksi, että on lähdetty siitä, että keskusta olisi avainasemassa ensi vaalien jälkeisessä eduskunnassa tämän uudistuksen kohtalosta päätettäessä. Ajatus, että keskustaa on avainasemassa, lähtee siitä, että SKDL tai siinä tilanteessa ilmeisesti vasemmistoliitto äänestäisi uudistusta vastaan. Kun ed. Helle on kuitenkin tehnyt ponnen, jossa edellytetään valtiosääntöuudistuksen jatkamista, on kysyttävä tässä tilanteessa SKDL:n eduskuntaryhmän puheenjohtaja Helteeltä, joka ei tietystikään pysty lopullisesta ennakkoimaan tulevan vasemmistoliiton eduskuntaryhmän käyttäytymistä: Tarkoittaako tämän ponnen esittäminen ja sen mahdollinen hyväksyminen tässä yhteydessä sitä, että se osaltaan ennakoisi vasemmistoliiton myönteistä suhtautumista esillä olevaan uudistuskokonaisuuteen vaalien jälkeisessä eduskunnassa?

Ed. Paloheimo (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Halusin käyttää vastauspuheenvuoron ed. Väyrysen vastauspuheenvuoron johdosta, kun hän sanoi, että kahdella hänen esittämistään malleista kansan tahto varmasti toteutuu toisella kierroksella. Hän ei ilmeisesti kuullut, mitä puhuin tämän asian toisessa käsittelyssä, jolloin sanoin, että tämä vaalitapa tekee mahdolliseksi sen, että

valituksi tulee henkilö, joka nauttii suurempaa vastustusta kuin kannatusta. Juuri tämä malli, jossa kolme ehdokasta pääsisi toiselle kierrokselle, tekee mahdolliseksi sen, että valituksi tulee sellainen, jolla on suurin piirtein kolmasosan kannatus, mutta kahdenkolmasosan ehdoton vastustus.

Ed. Väyrysen esittämää mallia siitä, että toiselle kierrokselle tulisi kolme ehdokasta, pitäisikin täydentää siten, että kansalaisilla olisi mahdollisuus panna vaalilippuun kaksi nimeä, ensinnä sen nimi, jota he pitävät kaikkein parhaana, ja sitten sen, jota pitävät toiseksi parhaana. Jos ed. Väyrysen ehdotusta täydennetään tällä tavoin, siinä tapauksessa vaalitapa muuttuu sellaiseksi, että kansan tahto toteutuu toisella kierroksella. Tämä on vähän teoreettinen kysymys, ja tähän varmasti palataan vaalien jälkeen, jos keskusta todellakin aikoo ottaa tämän kysymyksen vakavaan käsittelyyn uudestaan.

Ed. Soininvaara (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Keskustan edustajat, sekä Pokka että Väyrynen, ovat sanoneet, että kansa pystyy ottamaan tähän asiaan kantaa sitten vaaleissa. Mutta on hiukan vaikea ottaa kantaa, mikäli puolueet eivät selvästi sano, mitä mieltä ovat asiasta. Miten äänestäjä voi ottaa kantaa puoluetta äänestämällä, jos puolueet menevät tähän asiaan sammutuvin lyhydin? Kun tästä asiasta seuraava eduskunta sanoo kyllä tai ei, niin olisi tietysti hauskaa yhden bitin verran saada informaatiota myös keskustapuolueen kannasta, onko se kyllä vai ei.

Tämä keskustelu siitä, mimmoinen vaalitapa meidän olisi toisessa käsittelyssä pitänyt hyväksyä, on tietysti jonkin verran myöhäsyntyistä. Minä kuulun myös niihin, jotka ovat kritisoineet hyvin voimakkaasti tätä kaksivaiheista kansanvaalia. Viimeistään siinä vaiheessa, kun havaitaan, että kansan mielipiteitten mukaisesti toiselle kierrokselle saattaa tulla kaksi vasemmistolaista presidenttiehdokasta, myös salin oikealla puolella huomataan, ettei tämä niin kauhean hyvä vaalitapa ollutkaan. (Vasemmalta: Erinomainen! Aivan loistava!) Se voi käydä sillä tavalla, että nuo kaksi ehdokasta yhteensä eivät saa puolta annetuista äänistä, jolloin tilanne on ehkä hieman outo ja ihmeellinen.

Tämä saattaa nyt mennä jankutukseksi, mutta minusta voisi käyttää hieman moder-

nimpia vaalitapoja, sellaista, että pannaan ehdokkaat paremmuusjärjestykseen vaalipulla ja sitten aina pudotetaan pois se ehdokas, joka on saanut vähiten ykkösääniä, ja siirretään hänen äänensä sille, jota valitsija sen jälkeen näyttää kannattavan. Silloin koko ongelma poistuu.

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä asian toisessa käsittelyssä jo luettelini omia näkemyksiäni siitä, mitä negatiivisia seuraamuksia tästä ns. Ranskan-mallista tulee yhteiskunnassa olemaan. Kun puhutaan siitä, että halutaan korostaa eduskunnan asemaa ja kaventaa presidentin valtaoikeuksia, niin tähän on ollut SKDL:n peruseriaate tässä uudistuksessa. Kun sitten huomataan, että presidentin valtaoikeuksia ei juuri lainkaan kavenneta, niin silloin vaalitapa nousee hyvin keskeiseksi.

Minun mielestäni on liian vähän puhuttu ja liian vähän informoitu ihmisiä siitä, että meillä on nyt jo suora kansanvaali. Jos joku saa yli 50 prosenttia ensimmäisellä kierroksella, hänestä tulee presidentti. Se on suora kansanvaali. Mutta laaja demokraattinen valitsijamiesprosessi jää pois, joka antaa myöskin pienemmille, pienille ja keskisuurille, puolueille mahdollisuuden osallistua tähän prosessiin. Tämä keskittää vallan täysin kolmeen suureen puolueeseen. On kummallista huomata, kuinka melkein kaikki tässä salissa haluavat panna kaulansa tähän hirttosilmukkaan, jota tämä merkitsee kaikille muille paitsi näille kolmelle suurelle puolueelle.

Ed. Väyrynen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluaisin vielä huomauttaa, että olen käyttänyt täällä puheenvuoron ja osallistunut keskusteluun sen vuoksi, että edustajien puheenvuoroissa on nimenomaan pyydetty, että puolueen puheenjohtaja tulisi esittämään puolueen kannan. Olen sen täällä esittänyt.

Siihen keskusteluun, jota on käyty, vielä pari kommenttia. Ed. Paloheimolle toteaisiin, että ei pidä aliarvioida Suomen kansaa. Jos meillä on käytössä jompikumpi esittämistäni kaksivaiheisista malleista, varmasti toisella kierroksella äänestäjät siirtyvät ehdokkaan takaa toisen taa, niin että eniten kannatusta omaava tulee valituksi.

Toiseksi toteaisin, että jos tämä tilanne nyt on vaaleihin käytössä epäselvä, se johtuu hallituspuolueitten edustajien käyttäytymisestä. Jos eduskunnassa olisi haettu laajaa enemmistöä, olisi soviteltu näkökohtia, otettu opposition mielipiteet huomioon ja ennen muuta parlamentin asemaa olisi vahvistettu, niin me voisimme täällä ilmoittaa nyt selvemmän kannan. Mutta kun täällä ruhjotaan läpi valtiosääntöuudistus, joka ei meitä tällaisena tyydytä, niin valitettavasti tämä asia jää nyt avoimeksi sillä tavalla kuin olen puheenvuoroissani kertonut. Keskustan kanta on juuri niin selvä kuin se tämän uudistuksen kohdalla voi olla.

Ed. Helle (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! SKDL:n edustajat ovat asian käsittelyn yhteydessä suhtautuneet moniin sen osiin hyvin kriittisesti. Olemme pyrkineet keskusteluissa korostamaan valtaoikeuksien uudelleenjärjestelyjä, olemme halunneet eduskunnalle lisää valtaa, olemme halunneet myös hallitukselle siirrettäväksi sitä valtaa, joka nyt on presidentillä. Nämä eivät ole toteutuneet läheskään siinä määrin kuin olimme halunneet. Olemme suhtautuneet kriittisesti myös vaalitapakysymykseen ja tiedämme, että se on erittäin ongelmallinen. Olemme myös tulleet siihen tulokseen, että tämän keskustelun puitteissa on eduskunnassa hyvin laajalti se mieliala, joka esittämässäni perustelulausumassa tulee esille, eli että haluamme edelleen tarkistaa valtasuhteita, ja valmiutta näihin muutoksiin on.

SKDL:n eduskuntaryhmä on kaikesta kriitiktään huolimatta valmis hyväksymään paketin kolmannessa käsittelyssä. Niin sanotussa poliittisessa pelissä nähdäksemme olemme hyvin heikkoja, eikä meillä varmasti tulevaisuudessa ole mitään tarvetta ryhtyä pelaamaan tällä kysymyksellä. Tämä kanta on niin ilmeinen, että myös vasemmistoliiton tulevat edustajat, joita muuten tulee olemaan enemmän kuin nyt vasemmalla laidalla on, tulevat suhtautumaan asiaan sillä vakavuudella ja sillä linjauksella, joka nyt on vedetty.

Ed. Niinistö (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Puutun ensiksi kahteen ed. Virolaisen täysin harhaanjohtavaan väitteeseen.

Ensinnäkin tässä eduskunnassa ehdotettu vaalitapa nauttii hyvin suurta kannatusta

eikä kukaan suinkaan ole sen suhteen joutunut alistumaan.

Toiseksi asiantuntijat eivät suinkaan pitäneet välttämättä huonona ehdotettua vaalitapaa, eivät kylläkään parhaana mahdollisena monet, mutta silti hyvänä.

Tässä jää kovin epäselväksi sekä keskustan että ed. Virolaisen kanta. Hän nimittäin tarjoili sellaista mallia, että eduskuntavaaleissa mitattaisiin kansalaisten mielipide suoran kansanvaalin kannatuksen suhteen. Nyt joutuu kysymään, tarkoittaako tämä sitä, että keskusta tulee tulkitsemaan mahdollisen vaalivoittonsa niin, että kansalta viedään mahdollisuus suoraan kansanvaaliin presidentin vaaleissa. Ainakin minä olen tullut vakuutuneeksi siitä, että niiden äänestäjien, jotka kannattavat suoraa kansanvaalia, kannattaa välttää äänestämästä keskustaa.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minun täytyy huomauttaa, että vastahan me pari päivää sitten valtiosääntöuudistuksen sisällön löimme äänestämällä lukkoon. Nyt, kun puhutaan tämän uudistuksen yhteydessä vielä sisällöstä, se on vähän niin kuin hiivan heittämistä uunissa olevaan taikinaan. Keskustan eduskuntaryhmän kannat on nyt otettu. Käsittääkseni me, jotka olemme ilmoittaneet toisessa käsittelyssä kantamme lain sisältöön ja ilmoittaneet olevamme suoran vaalin puolella, totta kai joudumme näitä kantojamme puolustamaan myös jatkossa. Ainakin itse, niin kauan kuin olen kansanedustajana ja puoluejohtajan jäsenenäkin, jos puolueväki luottamusta antaa, totta kai puolustan ottamaani kantaa.

Ilman muuta, niin kuin täällä on meidän entinen puheenjohtajamme sekä nykyinen puheenjohtajamme, Virolainen ja Väyrynen, huomauttaneet, totta kai, jos ja kun vaalien jälkeen käydään neuvotteluja, me keskustalaisetkin haluamme osallistua niihin sitä ajatellen, minkälaisia uusia muutoksia valtiosääntöön halutaan tehdä. Niistähän meidän puolueemme sääntöjen mukaan eduskuntaryhmä ja puolue neuvottelevat yhdessä. Eduskuntaryhmässä silloinkin lopulliset ratkaisut tehdään, koska äänestys oikeus on kansanedustajilla.

Ed. Saarinen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Meneillään oleva keskustelu alkoi ed. Väyrysen puheenvuorolla, joka

sisälsi erittäin paljon erilaisia ehtoja ja vauksia, joihin monen puheenvuoron voimin on kiinnitetty huomiota. Kiinnitän tässä yhteydessä huomiota siihen, että ed. Väyrynen selvästi täsmensi keskustapuolueen kantaa toteamalla, että jos keskustan parannusehdouksia ei voida hyväksyä, hyväksytään sitten vaalien jälkeen ehdotettu malli. Tätä pidin hyvin merkittävänä kannanottona.

Ed. Zyskowitz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Aivan kuten ed. Saarinen totean, että ed. Väyrynen myöhemmin sanoi eräässä vastauspuheenvuorossaan, että ellei saada aikaan poliittista yhteisymmärrystä esillä olevan uudistuksen hyökkämisestä vaalien jälkeen ja uuden rakentamisesta keskustan ehdoilla, silloin keskusta tulee esillä olevan uudistuksen taakse ja tulee äänestämään sen puolesta vaalien jälkeisessä eduskunnassa. Se oli hyvin merkittävä kannanotto, ed. Väyrynen. Toistan vielä, että me olemme olleet kiinnostuneita keskustan suhtautumisesta ennen kaikkea sen vuoksi, että on ollut se käsitys, joka saattaa olla väärä, että vasemmistoliitto, SKDL:n seuraaja eduskunnassa, tulisi äänestämään seuraavassa eduskunnassa uudistusta vastaan ja keskusta näin tulisi avainasemaan, jos lähdetään siitä, että nykyiset hallituspuolueet kuitenkin ovat sitoutuneet uudistusta tukemaan.

Tässä mielessä on erittäin merkittävää se, mitä ed. Helle puheenvuorossaan, jos oikein ymmärsin, ennakoeli eli antoi ymmärtää, että SKDL on tässä eduskunnassa nyt kolmannen käsittelyn äänestyksessä ja — sikäli kuin pystyy ennakoimaan — myös SKDL:n seuraajat eli vasemmistoliitto seuraavassa eduskunnassa mahdollisesti äänestämässä uudistuksen puolesta. Ymmärrän toki, että vasemmallakin tämän asian suhteen on erilaisia näkemyksiä, kuten ed. Anderssoninkin puheenvuoroista voidaan päätellä, mutta aivan ratkaisevan tärkeätä on se, että jos vasemmistoliitto asettuu uudistuksen taakse, ei keskustalla ole mitään asemaa, jossa se pystyy pelaamaan enää vaalien jälkeen. Sillä ei ole silloin sitä avainasemaa, sitä vaa'ankielen asemaa, johon ed. Väyrysenkin nyt esittämät näkökohdat tehtävistä muutoksista luonnollisesti perustuvat. Jos vasemmistoliiton suhtautuminen on tämä, on mahdollista löytää myös yhteisymmärrys tässä eduskunnassa ed. Helteen ponnin hyväksymisestä, että saa-

daan laaja yhteisymmärrys myös siltä pohjalta.

Ed. Väyrynen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Saattaa olla, että ed. Zyskowitz olisi menestynyt paremmin asianajajana kuin poliitikkona, siihen tapaan hän minun puheenvuoroani tulkitsti.

Olen ilmoittanut oman kantani, jonka uskon olevan myös puolueen kannan, eli me tavoittelemme parempaa suoran vaalin tapaa. Ellei sellaista voida sopia, voimme hyväksyä siinä tapauksessa pakkotilanteessa Ranskan-mallin. Mutta tilanne on monimutkaisempi, koska suora vaalitapa vahvistaa presidentin asemaa ja eduskunnan enemmistö on torjunut meidän esityksemme, jolla olisi vahvistettu eduskunnan asemaa. Kun valtiosääntöpaketti tulee vaalien jälkeen käsiteltäväksi ja jos meidän muutosehdotuksemme torjutaan eikä päästä parannuksiin nimenomaan eduskunnan aseman vahvistamiseksi, silloin meidän eduskuntaryhmämme harkitsee, miten se tähän pakettiin suhtautuu. Nythän meidän suhtautumisemme on täällä hyvin selvästi tuotu esiin. Nyt me kolmannessa käsittelyssä äänestämme puolesta, vaikka olemme tyytymättömiä, ja lähemme siitä, että yritetään eduskunnan kokoonnuttua uusien vaalien jälkeen uudistusta korjata. Ellei siinä onnistuta, uusi eduskuntaryhmä ratkaisee, miten me lopullisessa äänestyksessä menettelemme.

Ed. Anttila: Herra puhemies! Valtiosääntöuudistusta valmisteltaessa eduskunnan perustuslakivaliokunnassa valiokunnan mietinnöstä löytyy keskustan valiokuntaryhmän kanta, joka käsittääkseni myös vastaa hyvin pitkälti keskustan eduskuntaryhmän kantaa. Siitä toki ei ryhmässä ole äänestetty.

Ed. Pokka jo pitkälti totesikin sen perusajatuksen, joka omassa puheenvuorossani on, että viime tiistaina valtiosääntöuudistuksesta äänestettäessä äänestyksessä paikalla olleet kansanedustajat ovat äänestysnappia painamalla ilmaisseet oman kantansa. Mielestäni tämä on se kanta, jota — jos pidetään kiinni edes jonkin verran politiikan uskottavuudesta — niiden edustajien, jotka olivat äänestyksessä paikalla, pitää toki puolustaa, kun vaalikentille lähdetään. Jos kansa vaalikentillä on toista mieltä, mitä en kuitenkaan itse usko, toki tilanne silloin saattaisi muuttua.

Täällä on turha väitellä ja kinata siitä, mikä on tämän eduskunnan kanta, täällä mukana olevien kansanedustajien kanta, se näkyy äänestyspöytäkirjoista tiistain istunnosta. Silloinhan me otimme sisältöön kantaa.

Vielä haluan painottaa politiikan uskottavuutta ja moraaliakin ajatellen, että yhdessä asiassa ei pitäisi olla monta mieltä. Riittää, kun on yksi kanta, jota myös tarvittaessa puolustetaan. Olen oppinut veteraani Johannes Virolaiselta aikanaan vuosia sitten jo sellaisen politiikan teon peruskysymyksen, että ensin pitää poliitikon muodostaa käsiteltävään asiaan kanta ja sen jälkeen pyrkiä pitämään siitä kannastansa mahdollisimman pitkään kiinni ja toimimaan niin, että se kanta myös tulee eduskuntaryhmän ja suuremman joukon kannaksi.

Puheet siitä, miten toimitaan vaalien jälkeen, ovat siinä mielessä ennenaikaisia, että vaalien jälkeen kokoontuvassa eduskunnassa mukana olevat kansanedustajat toki tekevät päätöksen. Mutta haluan vielä kerran korostaa sitä, että ainakin omalta kohdaltani koen täysin velvoittavana sen kannan, jonka olen valtiosääntöuudistukseen asian toisessa käsitelyssä ottanut. Jos me politiikan tekijät emme muutamaa kuukautta pidempää muista sitä kantaa, jonka täällä olemme ottaneet, todella olemme silloin heikkomuistisia eikä ole ihme, että politiikan arvostus on se, mikä se on.

Arvoisa puhemies! Ihan lopuksi haluan vielä omalta osaltanikin kannattaa ed. Pokan perustelulausumachdotusta sekä toivoa, että vaalien jälkeen kokoontuvassa eduskunnassa vaalien jälkeen käytävissä hallitusneuvotteluissa otettaisiin todella vakavasti esille eduskunnan aseman parantaminen. Eduskunnan perustuslakivaliokunnassa, puheenjohtaja Zyskiewicz, meillä olisi ollut jo mahdollisuus 15 kansanedustajan voimin parantaa eduskunnan asemaa eduskunnan hajotuskysymystä ajatellen, mutta tähän hallituspuolueiden uskallus ja rohkeus valiokunnassa eivät riittäneet.

Toivon, että vaalien jälkeen valittava perustuslakivaliokunta on itsenäisempi, ja aivan erityisesti toivon, että hallitusneuvotteluissa voidaan valtiosääntöuudistusta jatkaa valmistelamalla ja antamalla eduskunnalle esitykset pääministerin valinnasta eduskunnassa. Se tasapainottaa erityisesti eduskunnan, tasavallan presidentin ja hallituksen

välistä toimivaltajakoa. Valiokunnassa oli 15 kansanedustajaa täysin yksimielisiä. Jos tämä valiokunnan kanta peilaisi, niin kuin pitäisi, koko eduskunnan kantaa, toki täällä olisi ollut suuri enemmistö sen puolesta. (Ed. Knuuttila: Jos se ei peilaa?) —Kyllä peilaa! Pitäisi ainakin peilata.

Kaiken kaikkiaan nyt hyväksymme uudistuksen lepäämään, ja vaalien jälkeen se pitää hyväksyä 2/3:n enemmistöllä.

Ed. Isohookana - Asunmaa: Arvoisa puhemies! Ensimmäisessä ja toisessa käsitelyssä käytetyt valtiosääntökeskustelun puheenvuorot kertovat selkeästi sen, ettei eduskunnassa ole millään puolueella täysin yksimielistä kantaa lakipaketin kaikkiin osiin. Puheenvuoroissa on esitetty varsin paljon niin hallituspuolueiden taholta kuin myös opposition puolelta kritiikkiä uudistukseen, jota viedään kuitenkin läpi hallituspuolueiden aikanaan sopimalla tavalla.

Keskustelusta voi tehdä lisäksi sen johtopäätöksen, että tapa, jolla perustuslakien uudistusta on valmisteltu, ei ole onnistunut. Asia olisi tullut saattaa aikanaan laajapohjaiseen ja parlamentaariseen valmisteluun senkin uhalla, että lain valmistelu olisi kestänyt pitkään. Tällöin olisi kuitenkin luultavasti välttytty niiltä epäkohdilta, jotka nyt tulevat voimaan, jos lakipaketti hyväksytään siinä muodossa kuin se läpäisi toisen käsittelyn.

Arvelen, että perustuslakivaliokunnan jyräminen on vaikuttanut myös siihen, että monen kansanedustajan joukossa on vallalla tietynlaista antautumismielialaa. On etukäteen tiedossa, miten lakipaketille tulee nykyisessä eduskunnassa käymään. Siitä syystä perustuslain muutoksista ei ole haluttu täällä käydä kovin syvällistä keskustelua eikä ryhtyä äänestyksiin. Antautumismielialaa on lisännyt se, että kun myös suurin osa maamme parhaista asiantuntijoista valtiosäännössä esitti ankaraakin kritiikkiä hallituksen esityksestä, ei siltäkään ollut päättäjille mitään merkitystä. Päähallituspuolueet olivat päätöksensä tehneet ja siinä pysyvät.

Pidän valitettavana, että kaikki tämä tapahtuu aikana, jolloin kansalaisten selvä enemmistö odottaa, että juuri kansanedustuslaitos ryhdistäytyisi ja näyttäisi, missä todellinen lainsäädäntövalta tässä maassa on. Olemme kuitenkin nyt hyväksymässä

lakimuutoksia, jotka itse asiassa tulevat pysyvästi kaventamaan eduskunnan toimintamahdollisuuksia sekä kaksinapaistamaan poliittisen kentän.

Nyt hyväksyttävänä oleva perustuslain muutos on suurin sitten valtiosäännön synnyn. Perustuslakeihin tulevat muutokset eivät ole tyhjänpäiväisiä. Tässä yhteydessä on vielä syytä korostaa sitäkin, että perustuslait tulisi tehdä pysyviksi. Ei ole eduksi se, että jokainen eduskunta niitä muuttaa. Perustuslait eivät saisi myöskään olla suhdanteista eikä kulloinkin vallassa olevien poliitikkojen henkilökohtaisista mieltymyksistä riippuvaisia. Harkitsevaisuus perustuslakien muuttamisessa on mielestäni hyve eikä pahe.

Arvoisa puhemies! Kuulun niihin kansanedustajiin, jotka vähemmistöön jääneinä antautuvat suuren jyrän edessä, vaikka en kannata nimenomaan nyt pöydällä olevan kokonaisuuden lopullista hyväksymistä sellaisenaan. Toivon, että seuraavalla eduskunnalla on tätä eduskuntaa enemmän viisautta ja itsenäisyyttä harkita lakipaketin eräiden kohtien tarkistuksia niin, että tasavallan presidentin valinnassa toteutuu aidosti suora kansanvaali ja että eduskunta saa sanoa painavan sanansa hallituksia muodostettaessa.

Ed. Kalima: Herra puhemies! Sosialidemokraattisen puolueen lähtökohta on ollut aina kansan vaikutusmahdollisuuksien maksimoiminen valtiollisessa päätöksenteossa. Varsin pitkään presidentinvaalin osalta kuviteltiin, että tämä maksimointi tapahtuu antamalla vaali eduskunnan käsiin. Tämä lähtökohta edellytti yhteiskuntaa, jossa tiedonvälitys ei ollut niin tehokasta kuin se tänään on.

Tänä päivänä, kun olemme käsittelemässä perustuslakien muutosta, on syytä panna merkille se, että kysymyksessä on varsin vähäinen muutos. Nykyinen vaalitapa on kansanvaalin ja välillisen vaalin yhdistelmä, eikä se ole huono. Päinvastoin on sanottu, että siinä on koko joukko hyviä piirteitä.

Täällä on monen otteeseen arvioitu ns. valtiosääntöasiantuntijoiden kantaa kaksivaiheiseen kansanvaaliin ja nimenomaan siihen kansanvaalimalliin, jota nimitetään ns. Ranskan-malliksi. On väitetty, että tämä vaali voi passivoida, vain osa kansaa osallis-

tuu vaaliin, ja on sanottu, että jos viimeisessä vaalissa on esimerkiksi kaksi vasemmistolaisista ehdokasta tai oikeistolainen ja keskustalainen ehdokas, niin se passivoi aina sitä puoluekentän osaa, joka ei ole mukana.

On kuitenkin muistettava, että äänestyskäyttäytymistä selvittävistä tutkimuksista voidaan havaita, että ehdokkaan 60 prosenttia valitsee henkilökeskeisesti ja 40 prosenttia puolueen perusteella, ja olemme todenneet nykyisen tasavallan presidentin vaalin yhteydessä, että esimerkiksi suuri osa keskustan, kokoomuksen ja kansandemokraattien kannattajista oli valmiita äänestämään muuta kuin oman puolueensa ehdokasta. Tämä ennakoi sitä puoluekentän murtumista, joka on tulossa.

Kiistämätöntä kuitenkin on se, että kun meillä on kaksi ylintä valtioelintä, jotka molemmat saavat valtansa kansalta, saattaa syntyä tilanteita, joissa tasavallan presidentti kääntyy suoraan kansan puoleen eduskuntaa vastaan. Toivon, että näin ei käy. Mutta kun otetaan huomioon vielä presidentin laajat valtaoikeudet — ns. järeisiin valtaoikeuksiin, niin kuin sanotaan, tässä uudistuksessa ei juurikaan kajottu, lukuun ottamatta ehkä eduskunnan hajottamisen vähäistä rajoittamista — niin voidaan todeta, että kansanvaali kieltämättä tehostaa presidentin mahdollisuuksia laajaankin vallankäyttöön. On sitten niin, että kustakin presidentintoinen haltijasta riippuu, millä tavoin hän näitä toimivaltuuksia käyttää.

Outoa minusta on, että tässä yhteydessä ei ole pohdittu keskittyneiden ja yhä keskittyvien tiedotusvälineiden, sanomalehdistön, television ja radion, laajentuvia mahdollisuuksia vaikuttaa tasavallan presidentin vaaliin. Voitaisiin nimittäin edellyttää sitä, että me samassa yhteydessä säätäisimme lainsäädäntöä, joka ehkäisisi tällaisen keskittymisen tai mahdollistaisi tiedotusmonopoliin pilkkomisen sillä tavoin, että eri yhtiöt tai niiden osat myytäisiin konsernien ulkopuolelle käypään hintaan. Tällainen keskustelu ei kuulu suomalaisen kansanvaltaiseen keskusteluun, koska lähtökohta on se, että tiedotusvälineiden asemaa on pidetty koskemattomana. Pitäisi kuitenkin kysyä, merkitseekö siirtyminen nykyiseen kansanvaaliin entistä enemmän tiedotusmonopoliin vallan lisääntymistä ja mitä tämä merkitsee kansalaisen valinnan kannalta.

Herra puhemies! Keskustelua ovat kovasti leimanneet puoluetaktiset edut, ja on sanottu, että järjestelmä tulisi rakentaa sillä tavoin, että nämä edut mahdollisimman suuressa määrin jätettäisiin syrjään. Näyttää siltä, että kokoomuksen menettelyä on leimannut käsitys siitä, että sen ehdokas menestyy paremmin kansanvaalissa kuin välillisessä tai eduskunnan suorittamassa vaalissa. Keskusta on tähän mennessä korostanut tasavallan presidentin vahvaa asemaa, mutta viimeaikaiset hallituksen muodostamiskokeemukset ovat aikaansaaneet muutoksen tässä suhteessa.

Eduskunnan hajotuksesta, joka edellyttää pääministerin aloitetta, on todettava se, että tämä on todellakin kultavaa'alla punnittu. Oma käsitykseni on se, että nimenomaan hallituksen esityksen malli, joka antaa aloitteen pääministerille, vahvistaa muita esitettyjä malleja ehkä paremmin eduskunnan asemaa. Lähtökohdan tulisi kuitenkin olla se, että eduskuntaa johtavana valtiolimenä ei tulisi lainkaan voida hajottaa. Ihmettelen, kun täällä on puhuttu niin kovasti eduskunnan aseman vahvistamisesta, miksi tämä periaate ei ole ollut ensisijainen. (Ed. Vähänäkki: On se!)

On puhuttu myös eduskunnan arvovallassa ja sen vahvistamisesta. Minusta olisi parempi puhua eduskunnan vaikutuksesta lainsäädäntöön ja budjettiin. Se on kai tärkeämpää kuin arvovalta, jota useinkaan ei ole olemassa. Eduskunnallahan on ns. kompetenssikompetenssi, toimivalta omasta toimivallastaan, siis mahdollisuus määrätä omasta asemastaan. Näyttääkin siltä, että tämän kompetenssin käyttöä rajoittavat puoluetaktiset näkökohdat siitä, mikä uudistus eduskunnan asemassa milloinkin on tietyille puolueille edullinen.

Jos ajatellaan kolmatta käsittelyä, on mahdollista sellainkin, että hyväksyy jokaisen säännöksen erikseen, mutta sitä kokonaisuutta, joka muodostuu, ei välttämättä hyväksy. Minusta tässä, niin kuin on todettu, hyvänä puolena kuitenkin on kansanvaali. Luottaen kansan valistuneisuuteen uskon, että tämä ehdotus merkitsee kansanvallan kehittymistä ja järjestelmän paranemista.

Mitä tulee keskustan esittämään ponteen, se kohdistuu yksipuolisesti ainoastaan pääministerin nimeämiseen. Siinä unohdetaan tärkeät leppäämäänjättämissäännösten uudis-

taminen, kiireelliseksi julistamisen määräenemmistön alentaminen, verolakien säätämisyjärjestyksen kehittäminen jne., että en katso voivani ja niin uskon, ettei ryhmäniäkään katso voivansa sitä puolustaa.

Mitä tulee SKDL:n ponteen, se vastaa käsityksiäni.

Ed. Kekkonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Kalima puuttui kysymykseen eduskunnan hajotuksesta eli esitti kannan, että eduskuntaa ei pitäisi voida lainkaan hajottaa. Tämäkin näkemys oli kyllä hyvin voimakkaasti esillä valiokunnassa. Sitä kuluneen vuoden aikana pohdittiin moneltakin kannalta, mutta päädyttiin siihen, että jos poliittisessa elämässä on totaalinen pattitilanne, niin voi olla tähdellistä, että eduskunta voidaan hajottaa. Jos ulkoisessa ympäristössä, kansainvälisessä politiikassa, tapahtuu erittäin suuria mullistuksia, voi olla, että sen laatuisten seikkojen takia on hyvä olla tällainen varaventiili.

Sitten esimerkki, joka saattaa kuulostaa vähän makaaberilta: Kuvitellaan, että puolet eduskunnasta matkustaa ulkomaille lentokoneella ja se kone putoaa, ja tietysti joku saattaisi tästä olla kovin iloinenkin, mutta kuvitellaan, että tapahtuisi tällainen katastrofi. On kyllä sen jälkeen täysi syy kysyä, vastaako jäljelle jäävä eduskunta varajäsenineen enää millään tavalla kansan tahtoa tai vastaako se ainakaan hyvin kansan tahtoa. Tässä mielessä olen kyllä ehdottomasti sitä mieltä, että oikeus, mahdollisuus eduskunnan hajottamiseen täytyy olla. Toinen kysymys on sitten se, kuka sen voi tehdä.

Mitä tulee kysymykseen eduskunnan arvovallasta, sehän on ikuisuuskyseminen, kuten eräs entinen presidentti tapasi sanoa eräästä toisesta asiasta. Se on ikuisuuskyseminen, josta on tietysti mukava taittaa peistä, mutta jolla ymmärtääkseni ei ole minkäänlaista merkitystä millekään.

Ed. Laine: Herra puhemies! Ed. Kalima käsitteli mielestäni hyvin mielenkiintoisella tavalla äsken puheenvuorossaan esillä olevaa pakettia. Puolestani haluaisin todeta, että ainakin kaksi hyvin tärkeää näkökohtaa hän esitti. Toinen oli tiedotusvälineiden rooli ja vaikutus kansanvaalin tapahtuessa. Kansa ei varmasti itse aina tiedä, kuinka paljon tiedotusvälineillä on osuutta itse vaalin tulokseen.

Tätä asiaa ei ole tutkittu. Siitä ei ole kovin paljon nyt vaihdettu mielipiteitä, mutta muistan kyllä, että edellisen eduskunnan aikana tämä oli keskusteluissa eduskunnassa myös vahvasti esillä.

Toinen näkökohta oli juuri se, mitä myös henkilökohtaisesti olen aprikoinut, ja se on presidentin vallankäyttö eduskunnan yli, joka on mahdollista tässä uudessa järjestelmässä. Mielestäni ed. Kalima aivan oikein tähän asiaan kiinnitti huomiota, sillä tosiasia mielestäni on se, että eduskunnan tämän asian toisen käsittelyn yhteydessä ottama suunta merkitsee todella sitä, että eduskuntavaltaisuus alistetaan yksilön vallankäytölle, ainakin tehdään se mahdolliseksi. Mielestäni pätee myös se näkökohta, jota eräissä puheenvuoroissa on korostettu, että tämän uuden esityksen hyväksyminen johtaa todella kaksipuoluejärjestelmän vahvistumiseen, tällaisen kehityssuunnan vahvistumiseen, maasamme.

Kolmanneksi se merkitsee presidentin sisäpoliittisen vallan kasvua, joka on yhteydessä kyllä siihen, mitä alussa mainitsin eduskuntavaltaisuuden alistamisesta. Ministeri Paasio sanoi, että tässä eduskunnassa on 200 päteväämpää kuin ne 12 valtiosäännön asiantuntijaa — mielellään tietysti tuonkin kunnian kaikille eduskunnan jäsenille voisi ottaa — mutta kyllä minä olen arvostanut asiantuntijoiden mielipiteitä, vaikka en ole voinut aina niihin yhtyä. Olen monesti ollut toista mieltä, ja jos tällainen asenne alkaa nyt muodostua yleiseksi, että asiantuntijoiden valtaenemmistön mielipide syrjäytetään, niin mitä varten niitä asiantuntijoita enää tarvitsee kuullakaan? Ellen erehdy, niin palkkiotkin ovat melkoiset. (Ed. Kalima: Eivät kovin suuret!) En ole vielä menettänyt uskoani siihen, että asiantuntijoita tarvitaan, ja toivottavasti valiokunnat heitä edelleenkin kuitenkin käyttävät, arvioivat sitten, minkä arvon kullekin asiantuntijalausunnolle antavat.

Toisen käsittelyn yhteydessä ratkaistiin myös eduskunnan mahdollisuus valita presidentti. Tuo ajatus hylättiin, ei sitä toisessa käsittelyssä kannattanut kuin muistaakseni kolme kansanedustajaa. Haluan tämän todeta sen seikan vuoksi, että totean omalta osaltani lausuneeni juuri toisen käsittelyn yhteydessä tehdessäni ehdotuksen valintavasta myös käsitykseni siitä, mikä mielestäni olisi paras valintatapa. Se ei saanut kannan-

tusta, kuten totesin. Valitettavasti eduskunta ei suostunut toisessa käsittelyssä myöskään presidentin valtaoikeuksien supistamiseen, joka oli varsin monien ehdotus silmällä pitäen esillä olevaa kansanvaalia.

Käytännössä se, että presidentin valtaoikeuksia ei olennaisella tavalla nyt supistettu, merkitsee sitä, että kansan suorassa vaalissa valitseman eduskunnan valtaoikeuksien käyttö tulee alisteiseen asemaan yhden henkilön vallankäytölle, jota juuri suora kansanvaali entisestään vahvistaa.

Ed. Männistön allekirjoittamassa vastalauseessa perustuslakivaliokunnan mietintöön sanottiin näin:

”Presidentin vaalitapa, jota nyt ehdotetaan muutettavaksi suoraksi, tarvittaessa kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi, korostaa entisestään presidentin itsenäistä asemaa niin eduskuntaan kuin valtioneuvostoonkin nähden.

Tulen jäljempänä esittämään yksityiskohdaiset perustelut, joiden vuoksi en voi hyväksyä siirtymistä suoraan, tarvittaessa kaksivaiheiseen kansanvaaliin.” Näin siis ed. Männistö vastalauseessaan.

Omalta osaltani toteaisin, että sen jälkeen kun ehdotukseni presidentin valinnan suorittamisesta eduskunnassa oli hylätty, olin selvästi ed. Männistön vastalauseen kannalla. Kun kuitenkin, kuten täällä olemme kuulleet, SKDL:n eduskuntaryhmä on muuttanut tässä suhteessa kantansa, tässä salissa ei ole mitään merkittävää määrää kansanedustajia, jotka olisivat nykyisen järjestelmän kannalla, ei ainakaan sitä asiaa koskevassa äänestyksessä näin tulisi ilmenemään. Tämä on se syy, jonka vuoksi en tee nyt mitään poikkeavaa ehdotusta. Totean, että olen toisen käsittelyn yhteydessä lausunut mielipiteeni, tehnyt ehdotukseni. Haluan tämän todeta senkin vuoksi, että en ole edes seuraavissa eduskuntavaaleissa ehdokkaana enkä tule tämän asian käsittelyyn enää missään myöhemmissä vaiheissa osallistumaan. Olen tässä lausunut kantani. Toivon, että seuraava eduskunta hyvin tarkkaan perehtyy tähän asiaan, ja erityisesti työväenliikettä edustaville edustajille toivoisin vielä kerran luettavaksi esimerkiksi sen, mitä Otto Wille Kuusinen aikanaan on Suomen perustuslakia säädettäessä lausunut. (Ed. Kettunen: Justiinsa!)

Ed. Zyskowitz peräsi vasemmistoliiton kantaa. Kun minä tulen äänestyksessä kannattamaan ed. Helteen pontta, niin sitä en

halua merkitä omalta osaltani esimerkiksi tulevan vasemmistoliiton kannaksi. En katso mahdolliseksi puhua tulevan vasemmistoliiton nimissä varsinkaan sen vuoksi, että sikäli kuin olen tuon liiton sääntöehdotukseen voinut tutustua, siellä nähdäkseni on ainakin ajatus siitä, ettei ole olemassa mitään sellaista ryhmäkuria, johon jokaisen pitäisi alistua. Sen vuoksi tuskin kukaan voi sanoa sitovasti, mikä on vasemmistoliiton kansanedustajien mielipide seuraavassa eduskunnassa. Minä en yritä ennakoita, en ota siihen kantaa.

Ed. Kekkonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Mielestäni oli hieman hämentävää se, että yleensä kovin vakavasti ja kunnioittavasti demokratiasta, kansanvallasta, puhuva ed. Laine nyt puhui niin suuresti arvostaen asiantuntijavallasta, joka hyvin monessa asiassa on kansanvallan vastakohta, jossain tapauksessa jopa sen tuholainen.

Mutta kun ed. Laine myös mainitsi, että on kovin vähän puhuttu tiedotusvälineiden vallasta tässä yhteydessä, niin siitä on todellakin puhuttu liian vähän. Kun uusi järjestelmä henkilöi vaaleja, niin ajatellaanpa vain tilannetta ensimmäisen kierroksen jälkeen, jolloin jäljellä on kaksi ehdokasta. Silloin meillä tavallisilla kansalaisilla on oikeus tehdä toisesta konna, toisesta sankari. Mutta entä jos valtatiedotuksemme, juuri se tiedotus, jonka mm. Taito Tuunanen on epäilijäntä ketjuuntuvan, jos tämä valtakunnallinen julkisuus, lähes monopoliasemassa olevat lehdet, radio ja televisio päättävät myös tehdä toisesta ehdokkaasta konnan, toisesta sankarin? Silloin on täysi syy kysyä, onko silloin tapahtunut vallansiirto. Minusta se on olennainen, relevantti, kysymys, kun uutta vaalitapaa tarkastellaan.

Mitä tulee ed. Laineen ilmoitukseen, ettei hän ole enää seuraavassa eduskunnassa mukana, se on todella vahinko.

Ed. Laine (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Kekkonen arvioi puheenvuoroani siten, että aliarvioin kansanvaltaa, kun korostin asiantuntijoiden lausuntojen kuulemista ja huomioon ottamista. Kyllä, ed. Kekkonen, olen todella sitä mieltä, että asiantuntijoita pitää kuulla ja poliitikkojen pitää päättää. Mutta tässä nähdäkseni olivat asiantuntijoiden argumentit niin vahvoja,

että mielestäni olisi ollut aiheellista valita toinen ratkaisu, sikäli kuin julkisuudessa kerrotut tiedot asiantuntijalausunnoista pitävät paikkansa. Olen siis todella kansanvalinnan ja valintaoikeuden kannalla ja siksi korostan kansan suorassa vaalissa valitsemman eduskunnan valtaa kaikkien muiden yli.

Ed. Särkijärvi: Herra puhemies! Käsitelien seuraavassa käytyä keskustelua ja seuraavaa valtiosääntöuudistusta. Ensin kaksi teesiä asioista, jotka mielestäni ovat täällä tulleet väärin analysoiduiksi.

Ensinnäkin on väitetty, että tässä tehtäisiin valtiosääntöuudistusta, jolla muutetaan presidenttivaltaista järjestelmää kohti eduskuntavaltaista. Näin ei asia oikeastaan ole, vaan kyseessä on hallitusvaltaisen järjestelmän muuttaminen yhä enemmän hallitusvaltaiseksi, sillä tosiasiallisestihan meillä tällä hetkellä hallituksen merkitys toteutuvien päätösten sisällön kannalta on paljon suurempi kuin eduskunnan. Eduskunta ei ole itsenäinen suhteessaan hallitukseen. Voidaan jopa sanoa niin, että ministerit ovat hallituksen edustajia omissa eduskuntaryhmissään. On aivan ymmärrettävää, että he ovat verrattain vahvassa asemassa myös ryhmässään ja pysyvät vaikuttamaan päätöksentekoon. Eduskunta ei siis voikaan olla itsenäinen hallituksen suhteen.

Toinen teesi koskee sitä, että vallankäytöjärjestelmä, hallintojärjestelmä, olisi se sitten valtakunnallinen, kunnallinen tai vaikkapa järjestöissä tai yrityselämässä, on aina kaksijakoinen. On olemassa muodolliset, kirjoitetut säännöt, ja sitten on se tapa, jolla todellisuudessa asiat hoidetaan. Kaikki, jotka ovat olleet mukana kunnallispolitiikassa, tietävät, että nämä kaksi eri versiota ovat hyvin kaukana toisistaan, ja kyllä se pätee valtiolliseenkin päätöksentekoon. Kun täällä puhutaan monista muodollisista muutoksista, niin unohdetaan se, että vaikka muodollisesti siirrettäisiin joitakin henkilövalintoja elimeltä toiselle, niin aivan samalla tavalla samat ihmiset, samat puolueet ja eduskuntaryhmät voivat sopia lopputuloksesta etukäteen. Ei myöskään ole mitenkään merkityksellistä eduskunnan ns. arvovallan kannalta se, saavatko eduskuntaryhmät esittää puolueen sisällä maaherranimityksiä tai millä tavalla ministerinimitys käsitellään, jos ei samalla puututa siihen, minkälaisia puitteita

asetetaan esimerkiksi juuri ministereiden ja hallituksen toimille.

Jokainen tällainen järjestelmä on sinänsä sisäisesti johdonmukainen, niin on tämä nykyinenkin. Siksi sitä ei voi muuttaa pelkästään siten, että muutetaan yhtä tai kahta yksityiskohtaa, vaan täytyy muuttaa koko järjestelmä siten, että myös uusi järjestelmä toimii sisäisesti johdonmukaisesti.

Jos ajatellaan seuraavaa valtiosääntöuudistusta, jota on toki kiire ryhtyä valmistelemaan, kun otetaan huomioon se aika, joka meni tämän uudistuksen aikaansaamiseen alkulaukauksesta lähtien, niin ensinnäkin olisi mielestäni aivan mahdollista ja toivottavaakin, että eduskunta muuttuisi elimeksi, joka tekee linjallisia ja sisällöllisiä päätöksiä, jotka ovat hallituksen valmistelun pohjana, ei siis vain jälkikäteistä reagointia, kuten tällä hetkellä. Tämä on aivan mahdollista. Puolisen tuntia sitten näillä lehtereilläkin oli indonesialainen parlamenttivaltuuskunta, ja siinä on esimerkiksi yksi maa, jossa kansalliskokous, siis laajennettu parlamentti, käsittelee ohjelmallisia suunnitelmia.

Edelleen, jotta tällaisessakaan työssä ei jouduttaisi nojautumaan liikaa virkamieskuntaan, olisi mielestäni lisättävä kansanedustajien osallistumista asioiden valmisteluun, myös kansanedustajien vastuuta siitä, mitä tapahtuu, mitä tehdään ja mitä jää tekemättä. Nyt joku tietysti sanoo, että monipuoluejärjestelmässä on aivan mahdollonta ajatella, että opposition edustajat osallistuisivat valmisteluun. Täällä ei tällä hetkellä ole paikalla yhtään Suomen Euroopan neuvoston valtuuskunnan jäseniä, mutta todettakoon, että siellä kuten monissa muissakin kansainvälisissä järjestöissä kansanedustajat suorittavat asioiden valmistelun, päättävät asioista hyvässä yhteisymmärryksessä suurista poliittisista eroistaan huolimatta ja pystyvät aikaansaamaan johdonmukaisia lopputuloksia.

Tällaisessa järjestelmässä hallitus olisi lähinnä toimeenpaneva, eduskuntaa avustava elin. Toki sillä olisi oma tahto, jota se käyttäisikin erityisesti detaljikysymyksissä, mutta tietysti myös suurissa kysymyksissä. Se joutuisi sitten joko asettamaan oman luottamuksensa kyseenalaiseksi tai, mikä paljon parempaa ja myös demokraattisempaa, hakemaan eduskunnalta muutokset eduskunnan aikaisemmin tekemiin päätöksiin. Tältä

osin se muistuttaisi kunnallishallituksia, jotka joutuvat valtuustoissa teettämään muutokset niihin asioihin, joita ne eivät voi valtuuston aikaisempien päätösten mukaisesti toteuttaa.

Hallitusohjelma ei tällaisessa yhteydessä tietenkään olisi nykyisenlainen pitkä luettelo konkreettisia toimenpiteitä, vaan siinä jouduttaisiin keskittymään sellaisiin asioihin, jotka kuuluvat hallituksen tasolla erityisesti ratkaistaviksi ja jotka edellyttävät jonkinlaisia kokonaiskäsitteitä, yhtenäisen sopimuksen tekemistä, jotta voidaan ottaa huomioon hallituksessa vallitsevat erilaiset mielipidesuunnat.

Tällaisesta asioiden käsittelytavasta olisi seurauksena mm. se, että eduskunta pääsisi melko vapaasti äänestämään hyvin monista kysymyksistä asettaessa hallituksen valmistelulle pohjatehtäviä. Tämän seurauksena kansanedustajien henkilökohtainen vastuu korostuisi, ja olisi myöskin mielekkäämpää kansalaisten seurata sitä, millä tavalla yksityinen kansanedustaja todella vaikuttaa päätöksentekoon. Kateudella olen seurannut niitä maita, joissa erilaiset painostusryhmät pystyvät laatimaan kansanedustajista äänestysluekkelon, jossa seurataan sitä, kuka kansanedustaja todellakin on esimerkiksi ympäristöasioissa äänestänyt alan painostusjärjestön mukaisesti, kuka on vaikkapa ammattiyhdistysliikkeen lähellä äänestyskiensä eikä pelkästään puheittensa vuoksi jne. Nykyisellään hallituksen pelisääntöjen tiukkuus menee aivan mahdolltomuuksiin ja jopa epätarkoituksenmukaisuuksiinkin.

Ilmeisesti eräissä valiokunnassa joudutaan tällä hetkellä keskustelemaan siitä, kaatuuko hallitus vai ei siinä yhteydessä, kun pääteään varusmiesten kurinpitovalituksen jättämiselle päätetystä määräajasta, onko se kolme tai viisi vuorokautta. Tämä ei ole todellakaan mielenkiintoista kansakunnan asioiden ja kohtalon ohjaamisen kannalta.

Budjettijärjestelmää on myös mahdollista uudistaa esittämäni suuntaan. Tällöin ensinnäkin pitäisi pyrkiä pääsemään eroon siitä hallintomaisesta budjettikäsitteestä ja budjettirakenteesta, joka meillä on, toimintakeskeiseen ja mahdollisesti myös ohjelmakeskeiseen, josta on myös muista parlamenteista kokemuksia. Tällöin jouduttaisiin nykyistä enemmän punnitsemaan sitä, miten erilaiset tavoitteet täytyy toisiinsa suhteuttaa osoitet-

taessa valtion varoja niiden edistämiseen. Nykyinen järjestelmä on hyvinkin paljon sellainen, että harvat ja valitut kansanedustajat valtiovarainvaliokunnan jaostoissa pääsevät vaikuttamaan kotimaakuntiansa asioihin, joskus vähän laajempiinkin kysymyksiin. Tässä järjestelmässä ei ole myöskään mahdollista saada aikaan rakenteellisia muutoksia silloin, kun yhteiskunnallisten preferenssien tulisi muuttua nopeammin kuin normaali perinteinen hallintojärjestelmän muuttamistapa antaa mahdollisuuksia.

Tämä merkitsisi samalla myös sitä, että olisi paljon vähemmän salaisuuksia. Esimerkiksi budjettisalaisuudet tällä hetkellä ovat melko mielettömiä. Niitä tarvitaan kai siitä syystä, että uskotaan, että joko virkamiehet, ministerit tai kansanedustajat ovat riittävän selkärangattomia ja se vahva julkisuuden paine, joka epämiellyttäviä ja epäsuosittuja suunnitelmia kohtaan alkaisikin huhtikuussa, pystyisi vaikuttamaan asioihin liikaa, ennen kuin eduskunta on budjetin hyväksynyt.

Nykyistä ministereiden läänitysoikeutta eli yksinvaltaa omassa ministeriössään olisi viisasta myöskin kaventaa. Tällä hetkellä tästä on ensinnäkin se seuraus, että sellaiset uudistukset, joita vaikkapa hallituksen suuri enemmistö kannattaa, eivät mene läpi, ellei asianomainen ministeri pidä asiaa riittävän tärkeänä. Vastaava ilmiö meillä on myös koko eduskunnan tasolla. Jos meillä on jokin tietty hallituskoalitio, joka jatkaa vaalien jälkeen useita vuosia tai vuosikymmeniä, on tästä seurauksena se, että on aivan ilmeisesti sellaisia periaatteellisiakin ja tärkeitä ratkaisuja, joista eduskunnan enemmistö olisi yhtä mieltä, mutta joista ei voida hallituksen sisällä sopia siitä syystä, että kyseessä olisi jonkin hallitusosapuolen itselleen elintärkeäksi kokema asia. Tällaisia ilmiöitä oli sekä edellisen että myös nykyisen hallitusyhteistyön aikana ja tulee varmasti tulevaisuudessaakin olemaan. Jos eduskunta asettaisi hallitukselle tavoitteet etukäteen, olisi mahdollista myös näissä asioissa päästä eteenpäin suhdanteiden aiheuttamista pakkotilanteista riippumatta.

En ole edellä käsitellyt puolueiden asemaa, josta täällä on sanottu yleensä kielteisiä arvioita. Mielestäni puolueet kuitenkin edustavat tässä järjestelmässä jatkuvuutta. Omien kokemusteni mukaan sellainen ajattelutyö ja uusien ratkaisujen suunnittelu, joka ulottuu

vaalikautta pidemmälle ajalle, tapahtuu käytännöllisesti katsoen yksinomaan puolueiden toimikuntalaitoksessa. Se on mielestäni arvokasta työtä. Monissa tapauksissa riittävän kaukonäköisellä ongelmien ratkaisujen etsimisellä voidaan saada jopa kansakin kannattamaan itselleen uusia ja jännittäviä ratkaisuja vaiheessa, jossa tähän ei muutoin vielä olisi ollut valmiutta johtuen tavanomaisesta uudistusten vastustamisesta ja muutoksen pelosta.

Sitä paitsi ymmärtääkseni viime vuosikymmenellä eduskunnassakin oli vain yksi kansanedustaja, joka todella saattoi sanoa tulensa valituksi omilla äänillään. Kaikki muut ovat tulleet valituiksi äänillä, jotka on annettu puolueen ehdokaslistalle, jossa yksittäinen kansanedustaja on saanut sekä henkilökohtaisista syistä että myös siitä syystä ääniä, että sattuu olemaan tietyn puolueen, tietyn tavaramerkin, edustaja. Tavaramerkki on hyvin tärkeä. Kun kuluttajasuojaa muutenkin pyritään parantamaan, olisi myös paikallaan politiikassa sitä parantaa. Puolueiden tulisi toimia sen mukaisesti kuin lupaavat ja ohjelmissaan tavoittelevat. Tämä edellyttää, että puoluejärjestöllä on mahdollisuus vaikuttaa siihen politiikkaan, jota puolue harrastaa valtakunnallisella ja paikallisella tasolla.

Kuten koko luettelosta voi huomata, itse asiassa hyvin harvat kysymykset näistä ovat valtiosääntöoikeudellisia siinä mielessä, että edellyttäisivät pykälää valtiosääntöömme. Niistä valtaosa on toteutettavissa pelkästään eduskunnan oman työskentelyn kehittämislä, määrittelemällä uusia tavoitteita kehitystyöhön, joka ilahduttavasti viime vuosien aikana on ollut esillä. Puhuttiinpa sitten eduskunnan vallasta tai arvovallasta, niin suhteen avaimet ovat, kuten ed. Kalimakin totesi, aivan yksinomaan eduskunnan omissa käsissä.

Ed. Kettunen: Herra puhemies! Jo kolme vuosikymmentä on SMP:n tavoitteena ollut se, että presidentinvaalissa siirrytään suoraan ja tarvittaessa kaksivaiheiseen kansanvaaliin. Tämä tavoite on nyt saavuttanut ensimmäisen virstanpylvään. Me näemme myönteisenä sen, että kansalaiset suorassa vaalissa voivat äänestää suoraan presidenttiehdokkaita ja näin olla vakuuttuneita siitä, että ääni menee myös perille eivätkä valitsi-

jamiehet tai muut voi käydä kauppaa kansalaisten antamalla äänillä.

Tässä uudistuksessa, mitä nyt olemme käsittelemässä, olemme arvostelleet mm. pääministerin aseman korostumista ja jättäneet mietintöön ed. Joutsensaaren toimesta myös vastalauseen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että SMP vastustaisi tätä uudistusta. Herra puhemies! Minä ilmoitan, että SMP tulee myös vaalien jälkeen olemaan tämän valtiosääntöpaketin takana, ja me edellytämme, että se myös asianmukaisessa järjestyksessä seuraavassa eduskunnassa hyväksytään.

Herra puhemies! Täällä on muutamissa puheenvuoroissa viitattu siihen, että tämä presidentin vaalitavan muutos kaksinapais-
taa presidentinvaalin. Tämä on varmaankin totta. Toisella kierroksella tulevat todennäköisesti olemaan vastakkain ei-sosialistinen ja sosialistinen ehdokas.

Tässä on syytä muistuttaa siitä, että jos ei-sosialistinen leiri Koiviston ajan jälkeen haluaa turvata ei-sosialistisen ehdokkaan menestymisen, tarkoittaa se silloin sitä, että ei-sosialistien tulee koota rivinsä ja etsiä presidentinvaaliin sellainen kompromissiehdokas, jolle voi valtakunnan ei-sosialistinen leiri mahdollisimman laajasti antaa tukensa. Minä uskoisin, että tällainen ehdokas on löydettävissä, jos vain suurten ei-sosialististen puolueiden sisällä ja erityisesti niiden johdossa ollaan valmiit toteamaan ja hyväksymään tämä tosiasia.

Arvoisa puhemies! SMP:n puheenjohtaja Heikki Riihijärvi on julkisuudessa jokin aika sitten ehdottanut Suomen keskustalle, että keskusta harkitsisi Koiviston ajan jälkeisiin presidentinvaaleihin ehdokkaakseen tohtori Keijo Korhosen valitsemista. Herra puhemies! Minulla on sellainen tunne, että hän Kainuun miehenä saisi varsin laajasti tukea myös SMP:n äänestäjäkunnasta, ja uskoisin, että ei-sosialistisella puolella hänen taakseen voitaisiin hyvin laajasti ryhmittyä.

Ed. Anttila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ed. Kettusen viimeisenä esille nostama esitys siitä, että mahdollisena presidenttiehdokkaana voisikin olla Keijo Korhonen, on sikäli ihan mahdollista, että nythän tämä vaalitapauudistus toteutuessaan mahdollistaa sen, että 20 000 kansalaisen lista voi perustaa myös valitsijayh-

distyksen. Siinä mielessä kehotan ed. Kettusta ja SMP:tä olemaan aloitteellisia. En epäile ollenkaan, ettei siihen voisi löytyä laajempaa-
kin kannatusta. 20 000 nimeä ei ole suuri urakka.

Ed. Kekkonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kuultuani ed. Anttilan puheenvuoron katson, että minun on sopimatonta puuttua tähän keskustapuolueen ja SMP:n yhteisen presidenttiehdokkaan tekemiseen.

Ed. Zyskowiec: Herra puhemies! Perustuslakivaliokunnan mietinnössä samoin kuin siinä esittelypuheenvuorossa, jonka valiokunnan puheenjohtajana ensimmäisessä käsittelyssä käytin, perustelin suoran kaksivaiheisen kansanvaalin hyvyttä. Mikään vaalijärjestelmä ei tietystikään ole vailla kielteisiäkin piirteitä. Mutta kun täällä on aivan ymmärrettävästi tuotu esiin monia kriittisiä näkökohtia liittyen ns. Ranskan-malliin, haluan kuitenkin vielä tässä keskustelun loppupuolella tuoda esiin niitä näkökohtia, jotka mielestäni puoltavat tuohon vaalijärjestelmään siirtymistä.

Ensinnäkin, ja mikä oleellista, suora kaksivaiheinen kansanvaali lisää kansalaisten suoraan valtaa presidentin vaalissa. Tuossa vaalitavassa kansalaiset itse joka tilanteessa, vaalin joka vaiheessa viime kädessä ratkaisevat presidentin henkilön. Missään vaiheessa, suoran kaksivaiheisen kansanvaalin vallitessa, verrattuna nykyjärjestelmään, eivät valitsijamiehet kansalaisten puolesta suorita tuota vaalia.

Tätä vaalijärjestelmää on arvosteltu siitä, että se osaltaan olisi vahvistamassa tasavallan presidentin asemaa. Tähän voidaan todeta, että kokemukset Suomesta sinänsä eivät tue ajatusta, että presidentin vaalitapa suoraan vaikuttaisi presidentin tosiasialliseen valta-asemaan. Toisaalta voidaan olla ja yleisesti ollaan sitä mieltä, että vaalitapa yhtenä monista eri seikoista — presidentin henkilöstä, poliittisesta tilanteesta, maan valtiosääntötraditiosta jne. — osaltaan vaikuttaisi kuitenkin presidentin tosiasialliseen asemaan, tosiasialliseen valtaan. Tähän nähden on huomattava, että samassa valtiosääntöuudistuksessa, jota nyt käsittelemme, esitetään monia muutoksia, joilla pyritään tarkistamaan presidentin valtaoikeuksia eduskunnan

ja valtioneuvoston hyväksi. Eräs keskeisimmistä on presidentin toimikausien rajaaminen kahteen peräkkäiseen.

On myös sanottu, että suora kansanvaali jollain tavoin kiihdyttäisi presidentinvaaleihin liittyvää poliittista peliä. Sitä on on vaikea uskoa, koska jos verrataan nykyjärjestelmään, uudessa järjestelmässä mikä tahansa puolueiden liittouma ja yhteistyö presidentinvaaleissa edellyttää aina toimiakseen kansalaisten tuen. Siis puolueiden yhteistyökuviot ja liittoumat ovat aivan luonnollisia, legitiimejä presidentinvaalitalanteissa. Nykyisessä järjestelmässä ns. toisella kierroksella tarvitaan vain valitsijamiesten liikuttamista, puolueiden välistä sopimista, se riittää. Mutta uudessa vaalijärjestelmässä tarvitaan kansalaisten tuki sille puolueiden yhteistyökuviolle, sille tilanteelle, jotta se toimisi. Sen vuoksi tässäkin mielessä uusi vaalijärjestelmä on kansanvaltaisempi, se antaa viime kädessä kansalle vallan.

Täällä on kiinnitetty huomiota tiedotusvälineiden roolin vahvistumiseen. Siltä osin on sanottava, että luulen, että me elämme sellaista aikaa, jossa tiedotusvälineiden rooli presidentinvaaleissa on vahvistunut ja tulee vahvistumaan itse asiassa riippumatta siitä, onko meillä käytössä se vaalijärjestelmä, joka nyt on, vai se järjestelmä, jota tässä uudistuksessa esitetään. Tämä kysymys samoin kuin politiikan ja presidentinvaalien henkilöistymisen on eräällä tavoin tähän aikaan ja tiedotusvälineiden roolin korostumiseen liittyvä ilmiö, joka mielestäni ei ole ratkaisevasti riippuvainen siitä, kumpi vaalijärjestelmä meillä on käytettävissä.

On myös sanottu, että uusi vaalitapa johtaisi kaksinapaistuvaan poliittiseen järjestelmään. Siihen mielestäni voidaan vastata, että järjestörakenteet, puoluerakenteet, traditiot ovat niin vahvat, että en voi uskoa, että Suomessa tämän vaalitavan myötä siirryttäisiin kaksipuoluejärjestelmään tai selvästi kaksinapaiseen poliittiseen järjestelmään.

Tämän valtiosääntöuudistuksen olennaisin osa mielestäni on vaalitapauudistus. Siinä on myös paljon muuta olennaista: Pyritään vahvistamaan valtiojärjestelmämme parlamentaarisia piirteitä.

On selvää, että me, jotka olemme tämän uudistuksen kannalla, olemme pyrkineet toimimaan siten, että pystyttäisiin mahdollisimman hyvin turvaamaan uudistuskokonaisuus-

den läpimeno myös vaalien jälkeisessä eduskunnassa, jolloin tarvitaan 2/3:n enemmistö. Tämä on tietysti se syy, minkä vuoksi olemme yrittäneet — jos näin voidaan sanoa — painostaa Suomen keskustaa asettumaan tämän vaalitavan ja valtiosääntöuudistuskokonaisuuden kannalle.

Tänään sitten saimme puolueen puheenjohtajan Väyrysen vastauksen tähän kysymykseen tai itse asiassa useampia vastauksia. Ensimmäisessä asiaa koskevassa puheenvuorossaan Väyrynen sanoi, että elleivät keskustan toivomat tarkistukset ole toteutettavissa vaalien jälkeisessä tilanteessa, keskusta siinä tilanteessa katsoo ja ratkaisee kantansa. Toisessa puheenvuorossaan hän sanoi, että elleivät keskustan toivomat tarkistukset ole toteutettavissa vaalien jälkeisessä tilanteessa, keskusta siinä tilanteessa asettuu tämän uudistuksen kannalle. Kolmannessa puheenvuorossaan hän palasi ensimmäiseen ja sanoi, että elleivät keskustan esittämät tarkistukset ole toteutettavissa vaalien jälkeisessä tilanteessa, keskusta siinä tilanteessa katsoo, miten menettelee. En ainakaan minä ole tullut tämän päivän keskustelussa aikaisempaa vakuuttuneemmaksi siitä, miten keskustaa tosiasiaa aikoo menetellä ja mikä on se vaihtoehto, tämän uudistuksen puolesta vai sitä vastaan, jonka keskustaa äänestäjilleen vaaleissa tarjoaa.

Tämä huoli keskustan suhtautumisesta tai kiinnostus siitä kohtaan tietysti on lähtenyt siitä ajatuksesta, että keskustaa olisi avainasemassa vaalien jälkeisessä tilanteessa, että sitä 2/3:aa haettaessa nimenomaan keskustaa olisi ratkaisevassa vaakankieliasemassa, mikä ajatus on tietysti perustunut siihen käsitykseen, että SKDL — tai tulevassa eduskunnassa siis vasemmistoliitto, sen eduskuntaryhmä — tulisi äänestämään tätä uudistuskokonaisuutta vastaan, koska SKDL:ssä on suhtauduttu hyvin pidättyvästi kaksivaiheiseen kansanvaaliin, vaikka tässä uudistuksessa on elementtejä, jotka selvästi ovat SKDL:n kannalta myönteisiä.

Tässä mielessä mielestäni oli hyvin tärkeä, ehkä nyt käydyin keskustelun eräs tärkeimpiä puheenvuoroja, se puheenvuoro, jonka SKDL:n eduskuntaryhmän puheenjohtaja Helle piti lyhyenä vastauspuheenvuorona, josta puheenvuorosta ymmärsin, että SKDL:n eduskuntaryhmä ei tule äänestämään kolmannessa käsittelyssä uudistuskoko-

konaisuutta vastaan, siis sen hylkäämisen puolesta. Mutta mikä vielä olennaisempaa, ymmärsin — vaikka tietystikään ei kansanedustaja Helle eikä kukaan muukaan voi tässä tilanteessa, aivan kuten ed. Lainekin korosti, ennakoida tulevan vasemmistoliiton tai sen eduskuntaryhmän suhtautumista — ed. Helteen olevan siinä käsityksessä, että jos tai kun SKDL:n eduskuntaryhmä tässä eduskunnassa asettuu uudistuksen kannalle, niin hänen käsittääkseen — ja uskon, että hänellä on tulevassa vasemmistoliitossa myös vastuullisia tehtäviä — tulevassa eduskunnassa myöskään vasemmistoliitto ei tulisi vastustamaan esillä olevan valtiosääntöuudistus konaisuuden hyväksymistä.

Jos näin on, jos vasemmistoliitto ei ole vastaan, luulen, että keskusta menettää sen strategisen aseman, sen avainaseman, joka sille muutoin on näyttänyt syntyvän tämän asian käsittelyssä tulevassa eduskunnassa. Tämä tietysti edellyttäen, että nykyiset hallituspuolueet, jotka tässä eduskunnassa ovat vahvasti olleet uudistuksen kannalla, ovat, niin kuin on kaikki syy uskoa, sitä myös vaalien jälkeen.

Kansanedustaja Helle on SKDL:n eduskuntaryhmän puolesta vaatinut jatkoa valtiosääntöuudistukselle ja tehnyt myös sitä koskevan perustelulausumaesityksen. Aika laajasti eduskunnan piirissä ymmärtääkseni ollaan sitä mieltä, että valtiosääntöuudistusta tulee jatkaa ja siinä yhteydessä, kuten ed. Helteen perustelulausumassa esitetään, tulee erityistä huomiota kiinnittää eduskunnan aseman vahvistamiseen.

Olen esimerkiksi henkilökohtaisesti sitä mieltä, että se malli, joka nyt ollaan hyväksymässä eduskunnan hajotusasiassa, ei ole kovin onnistunut. Mielelläni näkisin, että tuota asiakohtaa, eduskunnan hajotusasiaa esimerkiksi, voitaisiin tämän uudistuksen tultua hyväksytyksi uudessa jatkovalmistelussa edelleen kehittää eduskunnan asemaa vahvistamaan suuntaan.

Herra puhemies! Olen valmis kannattamaan ed. Helteen tekemää perustelulausumaesitystä, sillä uskon ja olen ed. Helteen puheenvuoroista saanut sen käsityksen, että laaja yhteisymmärrys valtiosääntöuudistuksen jatkamisesta tuon perustelulausuman hengessä osaltaan vahvistaa mahdollisuuksia nyt esillä olevan uudistuskokonaisuuden hyväksymiseen vaalien jälkeisessä eduskunnassa.

Herra puhemies! Kannatan ed. Helteen tekemää perustelulausumaehdotusta.

Ed. Kekkonen: Herra puhemies! Myös minä omalta osaltani pidän erinomaisena ed. Helteen perustelulausumaehdotusta ja olen valmis sitä kannattamaan. Kannatan sitä.

Mutta vastaan ed. Zyskoviczille, kun hän arveli, että uusi vaalitapa ei kiihdyttäisi sitä, mitä presidenttipeliksi kutsutaan. Minulla on kyllä vähän päinvastainen käsitys. Minusta tuntuu, että tämä presidentin uusi vaalitapa tulee muovaamaan poliittista kulttuuriamme enemmän kuin osaamme tällä hetkellä nähdä. Otan vain yhden pienen siivun.

Nythan Suomessa on ollut presidenttejä kahta lajia: sellaisia, joita paljon rakastetaan ja paljon vihataan, ja sellaisia, joihin suhtaudutaan miedommin. Luulen, että puolueet ehdokasasettelussaan tulevat tämän uuden käytännön myötä hakeutumaan sellaisiin ehdokkaisiin, joilla he katsovat olevan parhaat mahdolliset menestymisen edellytykset ensimmäisen ja toisen kierroksen välissä. Oletan, että tämä tulee toimimaan niin, että sellainen poliittikotyyppi, sellainen valtiomiestyyppi, jota paljon rakastetaan ja toisaalla paljon vihataan, tulee kärsimään tästä uudistuksesta ja jäljelle jää sellainen tyyppi, johon kansalaiset suhtautuvat miedommin. Suomen historiasta me voimme löytää molempia tyyppejä. Kunkin tarkastelunäkökulmasta sitten riippuu, kumpaa lajia pidetään isänmaan kannalta parempana.

Minä toistan sen, että tämä tulee poliittista kulttuuriamme muovaamaan enemmän kuin olemme osanneet ehkä kuvitellakaan ja myös kiihdyttämään jatkuvaa presidenttipeliä.

Ed. Pokka: Arvoisa herra puhemies! On jotenkin outoa kuunnella ed. Zyskoviczin puheenvuoroja, ei ainoastaan tätä vaan aikaisempiakin. Meillä siis tässä eduskunnassa ollaan tekemässä kauppia jo perustettavan vasemmistoliiton nimissä, joka vasemmistoliitto ei ole vielä olemassakaan, saati että sillä olisi kansanedustajia. Niin minä ainakin ymmärsin ed. Zyskoviczin puheenvuoron, kun hän tuki tätä pontta, joka sinänsä oli hyvä, me kaikki voimme sen hyväksyä, sehän on erinomainen, me olemme kaikki tätä mieltä. Pidän ed. Zyskoviczin puheenvuoroa kyllä siinä suhteessa aika erikoisena.

Mitä tulee keskustan käyttäytymiseen, josta on niin paljon puheenvuoroja käytetty, toistan vielä kerran ed. Zyskowiezin puheenvuoron kuultuani, että eduskuntaryhmä omalta osaltaan ja tämän eduskunnan osalta on oman kantansa lausunut, mikä mielestäni on hyvin relevantti asia. Seuraavassa eduskunnassa uusi eduskuntaryhmä oman kantansa tulee varmaan yhteistyössä puolue-elinten kanssa tekemään. Sen vuoksi on mielestäni hiukan kohtuutonta, että jos puolueen puheenjohtaja täällä kolmannessa käsitellyssä oman kantansa tulee esittämään, siihen kiinnitetään tällainen valtavan suuri huomio, että se on nyt sitten koko puolueen kanta. Minä luulen, että puolueen kannasta ja eduskuntaryhmän kannasta tullaan myös seuraavassa eduskunnassa aika lailla keskustelemaan.

Tämän eduskunnan kanta on niin selvä suoran vaalin puolesta, että kyllä uskon, että se tulee erittäin paljon vaikuttamaan myös seuraavan eduskunnan keskustalaisten kannanottoon.

Ed. Anttila: Herra puhemies! Ed. Zyskowiezille toteaisin aluksi sen, että keskusta on hyvin demokraattinen ja kansanvaltainen puolue ja sen eduskuntaryhmään kuuluu 40 hyvin itsenäisesti ajattelevaa kansanedustajaa, joiden kanta valtiosääntöuudistukseen, siltä osin kuin he olivat äänestyksessä mukana täällä tiistaina, on nähdäkseni lyöty lukkoon. Ei poliitikko kestä sitä, että hänellä on samaan asiaan kaksi kantaa saman vuoden sisällä. Siinä mielessä voisin ed. Zyskowieziä rauhoitella, että tältä osin pitäisi keskustan kannan olla kohtalaisen selvä, jos vain ed. Zyskowiez haluaa ymmärtää tämän oikein.

Mutta varsin ihmeellisenä pidän todella sitä kaupantekoa, jota ed. Zyskowiez käy täällä ed. Helteen kanssa ja toteaa, ettei voi ennakoita tulevan vasemmistoliiton kantaa. Kuitenkin samanaikaisesti pitäisi ennakoita keskustan kanta vaalien jälkeen. Keskustan kanta nyt tiedetään. Kansanedustajien, jotka tulevat tänne uusina kanta selviää seuraavilla valtiopäivillä. Ei keskustan kanta sen ihmeellisempi ole.

Minusta nyt on saanut kohtuuttoman suuren painoarvon keskustelussa kansanedustaja Väyrysen täällä esittämä kanta. Se on hänen

kantansa, ei välttämättä eduskuntaryhmän kanta.

Ed. Kekkonen: Arvoisa puhemies! Olin jo päättänyt, että en sano mitään, mutta tämä puolueen puheenjohtajan ”kolmesti kieltäminen”, jota kaksi edustajaa, joista toinen vielä on puolueen varapuheenjohtaja, keskustasta täällä harjoittaa, on peräti mielenkiintoista. Jos olisin toimittaja, tästähän saisi mitä herkullisimman näköalan keskustapuolueen tulevaisuuteen. Näin avointa kahta mieltä olemista näin suuressa asiassa en muista viime vuosien aikana nähneeni tai kuulleen koskaan.

Ed. Pokka: Arvoisa puhemies! Ed. Zyskowiezhan juuri äsken kertoi, että myöskin puolueen puheenjohtaja Väyrynen oli puheenvuoroissaan kuitenkin suoran kansanvaalin kannalla, mikäli ed. Zyskowiezin puheenvuoroja vain oikein kuuntelin — hän oli varmaan vielä tarkemmin kuunnellut nämä puheenvuorot. Joten en nyt oikein ymmärrä ed. Kekkonen puheenvuoroa, mutta ehkä hän vanhana toimittajana haluaa hiukan dramatisoida, ja se hänelle annettakoon nyt anteeksi.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

3) Hallituksen esitys n:o 21 laiksi vientitaikulain 2 §:n muuttamisesta

lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti valtiovarainvaliokuntaan.

4) Ed. Kohjoen ym. lakialoite n:o 15 laiksi rintamasotilaseläkelain 9 a §:n muuttamisesta

Valiokuntaan lähettäminen

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin sosiaalivaliokuntaan.

Samalla sallitaan keskustelu päiväjärjestyksen 5) ja 6) asiasta.

Keskustelu:

Ed. Kohijoki: Herra puhemies! Eduskunnalle esiteltävänä on tänään kaikkiaan kolme sotiemme veteraanien elämän olosuhteita koskevaa lakialoitetta. Niillä on läheinen yhteys toisiinsa, ja tässä puheenvuorossani lyhyesti käsittelen niitä kaikkia.

Viisikymmentä ja puoli vuotta on kulunut siitä, kun veteraanit, silloiset nuoret miehet, kutsuttiin turvaamaan maamme vapautta. Sataviisi kunnan päivää kesti talvisota, jonka päättymisestä ensi tiistaina tulee kuluneeksi 50 vuotta. Talvisodassa oli taisteltava itärajan takaa maamme valheen varjossa hyökänneitä valtavia voimia vastaan. Isänmaan puolustajat eivät silloin kysyneet, mitä heille siitä tehtävästä maksettaisiin. Tehtävä suoritettiin kunniakkaasti.

Kohta 45 vuotta tulee kuluneeksi myös jatkosodan päättymisestä. Eivät isänmaan puolustajat silloinkaan kysyneet, mitä heille maksettaisiin. Isänmaan vapauden puolustaminen katsottiin yhtä hyvin oikeudeksi kuin velvollisuudeksikin. Se oli koko kansan taistelua. Taisteleva Suomi pelasti isänmaan itsenäisyyden nykyisille ja tuleville sukupolville, mutta kalliit olivat vapauden lunnaat.

Noina sodan vuosina turvattiin edellytykset nykyisen kaltaiselle hyvinvoinnille. Saamme itse vapaasti päättää omista asioistamme. Päätoksiämme ei mitätöidä Moskovassa eikä muualla. Toisin ovat asiat tuossa miltei silmiemme edessä, Baltiassa.

Viime vuosikymmenien aikana kovin monet valtiovallan toimenpiteet sotiemme veteraanien elämän olosuhteiden helpottamiseksi ovat olleet pahasti myöhässä. Hyvin suuri määrä veteraaneja on joutunut elämänsä loppuun asti tulemaan toimeen kohtuuttoman niukan toimeentulon varassa.

Eduskunnalle tänään esiteltävistä kolmesta veteraaniasioita koskevasta lakialoitteesta ensimmäinen koskee tärkeimpänä pitämääni eli rintamasotilaseläkelain 9 a §:n muuttamista. Ylimääräisen rintamalisän saajia on noin 173 000. Heidän keskimääräinen työeläkkeensä on vain 1 184 markkaa kuukaudessa, ja puolella heistä keskimääräinen työeläke on niin pieni kuin enintään 1 000 markkaa

kuukaudessa. Kun tähän vielä lisätään se tosiasia, että noin 30 000 sotiemme veteraania ei saa työeläkettä ollenkaan, vaan joutuu elämään pelkän kansaneläkkeen varassa, niin todella huonosti ovat veteraanien asiat näiltä osin.

Vielä nykyisin maksettava ylimääräinen rintamalisä on keskimäärin 71 markkaa kuukaudessa ja enimmillään 137 markkaa. 1.8.1990 se tulee olemaan keskimäärin 117 markkaa kuukaudessa, enimmilläänkin vain 240 markkaa ja vähimmillään 20 markkaa kuukaudessa. Kun tuohon 1.8.1990 alkaen enimmillään maksettavaan 240 markan ylimääräiseen rintamalisään lasketaan mukaan varsinainen rintamalisä, joka nykyisellään on 189 markkaa, niin huomataan, että enimmilläänkin veteraaneille maksettavan tuen määrä on vain 429 markkaa kuukaudessa.

Kun tässä jo tuli puheeksi myös varsinainen rintamalisä, niin samalla on kysymys eduskunnalle tänään esiteltävästä toisesta lakialoitteestani eli rintamasotilaseläkelain 9 §:n muuttamisesta. Rintamalisäjärjestelmää aikoinaan luotaessa 1970-luvun alussa oli tarkoituksena korvata rintamamiesten puutteellista eläketurvaa. Tuolloin valtiovallan taholta torjuttiin veteraanijärjestöjen vaatimus sotapalvelusajan lukemisesta työeläkeläkeen mukaiseksi eläkkeen ansainta-ajaksi. Sen asemesta sitten säädettiin lailla rintamalisästä.

Rintamalisä tarkistetaan vuosittain kansaneläkeindeksin mukaisesti. Rintamalisäjärjestelmän lähtökohtien mukaisesti sitä kuitenkin tulisi tarkistaa työeläkeindeksin nousua vastaavasti. Näiden indeksien erosta johtuen rintamalisän jälkeenjääneisyys viimeisen eli vuonna 1981 voimaan tulleen tasokorotuksen jälkeen oli vuonna 1989 yhteensä 325 miljoonaa markkaa mukaan myös lukien ylimääräinen rintamalisä. Siis rahassa jälkeenjääneisyys on 325 miljoonaa markkaa.

Myös tässä on mielestäni perusteita sille, että eduskunnalle nyt esiteltävissä lakialoitteissa mainittuja sekä ylimääräistä rintamalisää että varsinaista rintamalisää 1.1.1991 alkaen korotettaisiin vähintään esitetyllä tavalla. Silloinkin vasta saavutettaisiin eräs välitavoite, jos ylimääräinen rintamalisä korotettaisiin vähintään 17,5 prosenttiin kansaneläkkeen lisäosasta ja kuitenkin aina vähintään 50 markkaan kuukaudessa nykyisen 20 markan sijasta. Niinpä tämä esitys on eräs

välitavoite. Kuten eduskunnassa olen lukuisia kertoja esittänyt, olisi ylimääräinen rintamalisä jo ajat sitten tullut korottaa vähintään 30 prosenttiin kansaneläkkeen lisäosasta. Sitä pidän edelleen tavoitteena ja toivon sen myös pian toteutuvan.

Kolmas veteraaniasioita koskeva, tänään eduskunnalle esiteltävä lakialoite koskee rintamaveteraanien kuntoutuksesta annetun lain vähäistä muuttamista. Lakiin tulisi saada maininta rintamapalvelusajan pituudesta eräänä valintaperusteena, kun on kysymys veteraanien valinnasta kuntoutukseen. Nykyisin lain säännösten sekä niiden perusteella viranomaisten antamien ohjeiden suhteen on esiintynyt jossain määrin tulkintaerimielisyyksiä. Erityisesti on kauan sodassa olleita sekä talvisodan että jatkosodan veteraaneja ajatellen havaittu epäkohdaksi se, että veteraanikuntoutukseen on saattanut ennen heitä päästä siihen sinänsä oikeutettuja henkilöitä, jotka eivät kuitenkaan ole palvelleet taistelevissa joukoissa ja kenties muutoinkin ehtineet olla vain lyhyen ajan kuntoutukseen oikeuttavan tunnuksen saannin edellyttämässä palveluksessa. Tämä epäkohdaksi havaittu asia korjaantuisi tämän lakiesityksen tarkoittamalla tavalla.

Herra puhemies! En toista enkä luettele niitä merkittäviä parannuksia, joita tällä vaalikaudella on saatu aikaan sotainvalidien ja muiden veteraanien elämän olosuhteiden helpottamiseksi. Mutta tärkeätä on jokaisen päättäjän huomata, että vain noin puolet sodanaikaisen kenttäarmeijamme vahvuudesta on enää jäljellä tässä ajassa. Veteraanien joukko vähenee nopeasti. Ei ole kunniaksi valtiovallalle sodanjälkeisten vuosikymmenien ajalta, jos ja kun tulevat sukupolvet joutuvat huomaamaan, että veteraanien asioita ei tässä maassa hoidettu kunniallisesti silloin, kun heitä vielä oli.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Ed. Kohijoki puhui toki oikeaa asiaa, enkä hetkeäkään epäile, ettei hän itse veteraanina olisi ollut tosissaan tässä asiassa. Mutta hiukan jää sellainen politiikan maku, ellei sitten ed. Kohijoki tee omassa eduskuntaryhmässään kaikkea mahdollista aloitteidensa eteenpäin viemiseksi. Itsekin olen ainakin osan noista aloitteista allekirjoittanut.

Muistan, että kun viime syksyn budjettineuvotteluja käytiin — olin eduskuntaryh-

män puheenjohtajana itsekin, en budjettineuvotteluissa mutta kuitenkin ainakin myöhemässä vaiheessa istuntokauden lopulla mukana noissa kuvioissa — ei tullut kuuloonkaan puhua 30 prosentin ylimääräisestä rintamalisästä myöskään kokoomuksen suunnassa. Se on aivan utopiaa sitä pohjaa vasten tarkastellen, mistä viime syksynä puhuttiin. Sen sijaan saatiin aikaiseksi SMP:n edustajan Mäkipään esittämä ponsi, joka täällä hyväksyttiin, että 1.4.1991 alkaen korotettaisiin ylimääräinen rintamalisä 12,5 prosentista 15 prosenttiin laskettuna lisäosan määrästä. Tämäkin 2,5 prosenttia saavutettiin neuvotteluissa, joita käytiin välillä oven sisäpuolella ja välillä ulkopuolella, eikä siellä ainakaan kokoomuksen taholta kovin suurta innostusta osoitettu 2,5 prosenttiin, saati kun nyt puhutaan 30 prosentista.

Olen aivan varma, että kun Suomen keskusta kuulee tämän, niin seuraavaksi siellä esitetään 60:tä prosenttia, ja silloin tämä meidän 2,5 prosenttiamme jää niin huonoon valoon, että meidänkin täytyy suorittaa devalvaatio ja heittää vaikka 100 prosenttiin tämä homma vielä. Ihan hyvä asia, mutta toivottavasti kokoomus, muutkin kuin ed. Kohijoki, ovat asialla mukana, kun vuoden 1991 budjettia eduskunnassa ja sitä edeltävissä neuvotteluissa käsitellään.

Ed. Väänänen: Herra puhemies! Asia, joka nyt esillä on, on varsin vakava, ja mielestäni tulee välttää populistisia heittoja keskustelussa. Kohta on kulunut talvisodan päättymisestä 50 vuotta, ja ne veteraanit, jotka silloin jo osallistuivat sotaan, ovat yli 70-vuotiaita. On myöskin tullut aika, jolloin nuoremmat polvet ovat tulleet päätöksentekoon aika voimakkaasti mukaan. Nuorille ikäpolville käydyt sodat ja tietysti myöskin veteraanien ongelmat ovat varsin kaukaisia asioita verrattuna ikäluokkiin, jotka ovat omakohtaisesti nämä ajat kokeneet. On aivan oikein, että me kiinnitämme huomiota myöskin eduskunnassa muulloinkin kuin budjettikäsitteilyn yhteydessä veteraanien asioihin ja ongelmiin.

Minusta olisi erittäin tärkeätä ennen kaikkea se, varsinkin kun luin eräseen kirjalliseen kysymykseen tulleen vastauksen, josta kävi selville kuntoutusta saaneiden veteraanien vähäinen määrä, että erityisesti ensi vuoden budjetissa koetettaisiin lisätä kuntou-

tusmäärärahoja. Entistä suurempi määrä veteraaneja pääsisi silloin sen pariin. Saattaa olla aivan oikein myöskin se, mitä ed. Kohijoki mainitsi, että rintamallaoloaika tulisi myös ottaa huomioon. Nämä ovat hyviä asioita, joita esitetään, ja erityisesti toivon, että hallitus esityksillään tulee tukemaan ed. Kohijoen esityksiä.

Ed. Kohijoki: Herra puhemies! Yhdessä puheenvuorossa kauhisteltiin 30 prosentin mainitsemista, mutta sen olen maininnut useankin kerran, se löytyy eduskunnan pöytäkirjoista. Kun kysellään puolueen tai eduskuntaryhmän kantaa, minä olen eduskuntaryhmässä yksi, joka olen asiaa koko valtiopäivien ajan vireillä pitänyt ja niin tulen menettelemään vastakin. Mutta pitäisi myös ymmärtää se, että jos näistä asioista ei täällä puhuta, jos täällä vaietaan, silloin kivet huutavat.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään sosiaalivaliokuntaan.

Lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti

sosiaalivaliokuntaan

5) Ed. Kohijoen ym. lakialoite n:o 16 laiksi rintamasotilaseläkelain 9§:n muuttamisesta

6) Ed. Kohijoen ym. lakialoite n:o 17 laiksi rintamaveteraanien kuntoutuksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

valtiovarainvaliokuntaan

7) Valtioneuvoston päätös 22 päivältä helmikuuta 1990 selluloosasta suoritettavasta vientitalletuksesta annetun valtioneuvoston päätöksen kumoamisesta (VNP n:o 1)

Pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon

8) Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 1 (HE n:o 9)

9) Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 1 (K n:o 1)

10) Talousvaliokunnan mietintö n:o 2 (HE n:o 218/1989 vp.)

11) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 3 (HE n:o 253/1989 vp.)

12) Liikennevaliokunnan mietintö n:o 1 (HE n:o 2)

Toinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on ensi tiistaina kello 14.

Täysistunto lopetetaan kello 16.03.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Erkki Ketola

